THE INSTITUTE FOR ADVANCED STUDIES OF WORLD RELIGIONS

FILM—STRIP NO. MBB—1971—104-114

BUDDHIST SANSKRIT MANUSCRIPTS

IASWR

MICROFILM PROJECT MBB

MBB- 1972- 104
1. Film strip number

39
2. Source

TÑĀNA SIODHIH
3. Title

4. Additional titles, shortened forms of title, etc.

N.S. + 880 = A.D.
5. Year in which MS was copied (Nepali Samvat and Christian Era)

6. Name of Scribe

NEPĀLĪ PAPER
7. Material (Palm leaf, etc.)

DEVANĀGARĪ
8. Script

13 cm. x 20 cm.
9. Size

13
10. Lines to a page

55
11. Number of leaves in complete work

x
12. Missing leaves

INDRA BHŪTI
13. Author and Date of composition (if given)

20
14. Number of Chapters

15. Remarks It is very useful text to understand the all secrets of Tantra. Here, in brief, all symbolic meanings have been explained.

January - 7, 1972
Date photographed

MICROFILM PROJECT MBB

CONTENTS

Chapter 1, Taittva Nirdeśa

" 2, Rūpabhāvanā niśedha

" 3, Śākāra nirākaraṇa

" 4, Nirākāra nirākaraṇa

" 5, Mūḍhabhavanā niśedha

" 6, Ākāra pratiśedha

" 7, Mahāsukha pratīvarnikā pratiśedha

" 8, Punya jñāna sambhara prapteupāya

" 9, Pāpa punyot pāda vināśa parijñāna

" 10, Śūnya śunyatā phalapanā viveka

" 11, Garjyā garjya ratnā

" 12, Tattvasthāpana

" 13, Gurulakṣaṇa nirdeśa

" 14, Śiṣya lakṣaṇa

" 15, Tantrokta tattvākṣara para nirdeśa

" 16, Upāya nirdeśa

" 17, Vajra jñāna dhātu śeka vidhi

" 18, Prabhāva nirdeśa nāma adhimukti indriya

" 19, Madhya indriya vidhi

" 20, Mṛdvindriya nirdeśa

श्रीमदिन्द्रभूतिविरचिता

ज्ञानसिद्धिः

प्रथमः परिच्छेदः

नमोवज्रसत्त्वाय

प्रणिपत्य जगन्नाथं सर्वजिनवरार्चितम्।
सर्वदुःखभयं सिद्धिं व्यापिनं गगनोपमम्॥१
सर्वदं सर्वसत्त्वेभ्यः सर्वज्ञवरवर्णिनम्।
भक्त्याऽहं सर्वभावेन वक्ष्ये तन्त्राधनं परम्॥२
अशेषयोगतन्त्रोक्तं वज्रयानमनुत्तरम्।
ये न जानन्ति मूढास्ते भ्रमन्तीह भवार्णवे॥३
ये तु सत्त्वाः समाख्याः सर्वसंकल्पवर्जिताः।
ते स्पृशन्ति परां बोधिं जन्मनीहैव साधकाः॥४

अत्रामराङ्गलमन्त्रार्थे जापभावनतत्परैः॥
नैवासिद्धिं परां यान्ति कल्पासंख्येयकोटिभिः॥ ५
रूपयौवनसम्पन्ने भोगैश्वर्यबलस्य च।
जन्मगोत्रप्रवृत्तस्य नचित्ते मानमुद्वहेत्॥ ६॥
मतिमान् परिडतोऽस्मीति सर्वशिल्पकलासु च॥
अशलः पार्थिवश्चाहमिति चित्ते न योजयेत् ७
शीलवान् श्रुतवान् वीरो रूपाद्यैरपि संयुतः॥
स्वर्गेऽपवर्गेऽथ नात्मानमुपलभते॥ ८
सर्वसत्त्वमनोव्यापी वज्रसत्त्वः स्वयंस्थितः॥
इति सञ्चिन्त्य योगात्मा नकञ्चिदवकल्पयेत्॥ ९
बालामूर्खापरिश्रान्तदुःशीलारोगपीडिताः॥
स्वमायैरनेकैश्च संयुक्तान् नावमानयेत्॥ १०॥

भक्तो रत्नत्रये श्रद्धो बोधिचित्त विभूषितः॥
सर्वसत्त्वाङ्गमांसं च समयी सेवरे स्थितः॥ ११
शुक्रशोणित मांसं च बोधिचित्तविमिश्रितम्॥
महोदकसमाङ्कं भक्षयेत्तत्त्वचिन्तकः॥ १२
नरश्वहस्त्यगोदीपं करिणं गर्दभस्य च॥
भक्षयेत्तत्त्वसिद्ध्यर्थं सर्वसंकल्पवर्जितः॥ १३
घातयेत्त्रिभवो त्पत्तिं परचित्तानि हारयेत्॥
कामयेत्परदारांश्च मृषावादमुदीरयेत्॥ १४
कर्मणा येन वै सत्त्वः कल्पकोटिशतान्यपि॥
पच्यते नरके घोरे तेनयोगी विमुच्यते॥ १५
महोत्पाय समाङ्को योगीलोकार्थकारकः॥
नाकार्यं विद्यते तस्य सर्वसत्त्वजुगुप्सितम्॥ १६

प्रज्ञोपायसमायोगात् नास्ति पापं प्रकीर्तितम्॥
इत्युवाच स्वयंभ्वी वज्रसत्व विशारदः॥ १७
सर्वाभासस्वविनिर्मुक्तः पेयापेय विवर्जितः॥
गम्यागम्य विनिर्मुक्तो ऽनुपपन्नान् निरात्मकान्॥
प्रतीत्योत्पन्न सज्ञावान् सर्वभावान् विचारयेत्॥
गतागति विनिर्मुक्तो ऽनुपपन्नान् निरात्मकान्॥ १९
मायोपमादि दृष्टान्तै र्योजयते प्रतिजानता॥
अहंमम विकल्पंच नकुर्याद् योगतत्ववित्॥ २०
सर्वव्यापी महावज्रः सर्वाकाश प्रतिष्ठितः॥
सर्वसत्व मनोव्यापी सर्वबुद्ध महोदयः॥ २१
अन्योन्य व्याप्तको वज्रः सर्ववित् लोकनाथकः॥
एष वज्रधरो राजा सर्वमन्त्रेषु वीर्यवान्॥ २२

भक्षो रत्नत्रये श्रद्धे बोधिचित्तं विशोषयेत्॥
सर्वसत्वाऽकर्मण्यं च समयो संवरे स्थितः॥१३
शुक्रलोहित मांसं च बोधिचित्तविनिश्रितम्।
महोदकसमाऽक्लेशं भक्षयेत्तत्त्ववित्सदा॥१४
नरस्त्रैहयगो दीपं करिणं गर्दभस्य च।
भक्षयेत्तत्त्वसिद्ध्यर्थं सर्वसंकल्पवर्जितम्॥१५
घातयेत्त्रिभवो त्पत्तिं परवित्तानि हारयेत्।
कामयेत्परदारांश्च मृषावादञ्च दीपयेत्॥१६
कर्मणा येन वै सत्त्वाः कल्पकोटिशतान्यपि।
पच्यन्ते नरके घोरे तेनयोगी विमुच्यते॥१७
मलेप्यायसमाऽक्लेशो योगीलोकार्थकारकः॥
नाकार्यं विद्यते तस्य सर्वसत्त्वजगत्सितम्॥१८

प्रज्ञोपायसमायोगान् नास्ति पापं प्रकीर्त्तितम्॥
इत्युवाच स्वयंवज्री वज्रसत्व विज्रर्षिणः॥ १७
भस्माभस्मविनिर्मुक्तः पेयापेय विवर्जितः॥
गम्यागम्यविनिर्मुक्तो ऽनुपपन्नान् निरात्मकान्॥
प्रतीत्योत्पन्न सद्भावान् सर्वभावान् विचारयेत्॥
गतागतिविनिर्मुक्तो ऽनुपपन्नान् निरात्मकान्॥ १९
मायोपमादि दृष्टान्तै र्योज्यते प्रतिजानता॥
अहंममविकल्पंच नकुर्याद् योगतत्त्ववित्॥ २०
सर्वव्यापी महावज्रः सर्वाकाश प्रतिष्ठितः॥
सर्वसत्व मनोव्यापी सर्वबुद्ध महोदयः॥ २१
अन्योन्य व्यापको वज्रः सर्ववित् लोकनायकः॥
एष वज्रधरो राजा सर्वमत्वेषु वीर्यवान्॥ २२

तत्समो विद्यतेलोके मान्यो न त्रिभवे जनः॥
वज्रसत्वःस्वयंलोके सर्वसम्पत्तयेस्थितः॥२९
आराध्योऽनेकधा शिष्यैः सत्सम्पदमभीप्सुभिः॥
अक्षीराऽरापकामैश्च सर्वविघ्नविनायकैः॥३०
सर्वेषां समयानांहि समयोऽयं निरुत्तरः॥
रक्षोऽयं भवतां नित्यं सर्वसम्पत्प्रदायकः॥३१
लब्धु ज्ञानवरं दिव्यं सर्वसंकल्पवर्जितम्॥
वज्रज्ञानाभिषिक्तोहि साधयेत् बोधिमुत्तमाम्॥३२
सम्यग्ज्ञान समायुक्तो लेख्यमुद्रामयमराडले॥
रक्षीयाद्यभिषेकं चेत् समयाद्भ्रंशतेत्यसौ॥३३
समयभंशतोदुःखं कायिकंमानसंतथा॥
अर्थनाशो भवेत्तस्य मरणंशीघ्रमेव च॥३४॥

शोच नारकं दुःखं कल्पकोटि शतान्यपि।
अत्र भूय यदोत्पद्येत् चाराङ्गले रानजेङ्गलो॥
उत्पद्यते स मूकात्मा मूको वा विकलोऽथवा
जात्यन्धो हि भवेद्रजा नोजानोजातोन संशयः॥
सर्वतथागते ज्ञानं वज्रयान मिति स्मृतम्।
तेनाभिषिक्तो मतिमान् अभिषेकोऽभिधीयते
स योगी सर्वतथात्मा सर्वदेवानि केगुरोः॥
कृताञ्जलिपुटैर्भूत्वा अभिवन्द्योजगत्पतिः॥
अर्वनि रक्षणं वीरा बोधिसत्वा महाबलाः॥
ऊर्ध्वाश्चापि महात्मानो वज्रकायाः सदास्थिताः
सद्धर्म परो ह्येषबुद्धधर्म प्रवर्त्तकः॥
सगौरवाः प्रशंसनि अधिष्ठान समन्विताः॥

लोकपालास्तथाचान्ये महाबलपराक्रमाः॥
सर्वस्थानगतस्यापि रक्षमाणाः प्रतिष्ठिताः॥ ४१
ये चापि सर्वलोकेषु मारविघ्नाः प्रतिष्ठिताः॥
तेऽपि तस्य न कुर्वन्ति विघ्नं भीता भयान्ति वा॥ ४२
सर्वदेवादयः सिद्धाः सर्वाकाशचराचराः॥
न लङ्घयन्ति चतं ते ऽप्यपायगति भीरवः॥ ४३॥
वीर्यस्य ज्ञानविज्ञानसिद्धेर्हानिर्भवत्यपि॥
यदि मोहवशादेवं लंघयन्ति विमोहिताः॥ ४४
सर्वज्ञो वरदो बादी वरासस्थानके विना॥
गतागतविनिर्मुक्तो अचाल्यः सर्ववादिभिः॥ ४५
दग्धेनाग्निस्कन्धेन ज्ञाप्यते न जलेन च॥
भिद्यते नहि शस्त्रेण तीक्ष्णेनापि प्रयत्नतः॥ ४६॥

अप्रतिष्ठं यथाकाशं व्यापिनक्षरबीजनम्॥
इदं तत् परमं तत्त्वं वज्रज्ञानमनुत्तरम्॥४६
ख्याता समन्तभद्रेति महासत्त्वेति संज्ञिता॥
धर्मकायमिदं ज्ञेयं आदर्शज्ञानमित्यपि॥४८
प्रतिबिम्बं यथादर्शे स्वकीयं दृश्यते ध्रुवम्॥
धर्मकायस्तथा ज्ञेयो दर्शे संस्थिते॥४९
सर्वताथागतं ज्ञानमात्मनश्चारिणामपि॥
एकस्वभावसम्बोधौ समताज्ञानमुच्यते॥५०
आदिशुद्धमनुत्पन्नं प्रकृत्यैव प्रभास्वरम्॥
अन्योन्यव्यापकज्ञानात् प्रत्यवेक्षणकं स्मृतम्॥५१
सर्वत्र सर्वदा सर्वमुत्पत्त्यप्रवर्त्तनम्॥
सर्वत्रैककार्यत्वात् कृत्यानुष्ठानमुच्यते॥५२

[illegible]
[illegible]
[illegible]

कुमारक्रीडनं सर्वं शिल्पसंदर्शनं तथा॥
अन्तःपुरात् निष्क्रमणं सारथेर्दर्शनं च॥
देवावतारणं चैव धर्मचक्रप्रवर्तनम्॥
महानिर्धारणसंदृश्यं यच्चान्यत् सर्वक्रोडनम्
सर्ववज्रमयं सर्वं योगी नित्यं प्रभावयेत्॥
नापूर्वं दृश्यते यस्य नायोज्यं पूर्वसंस्थितम्॥
सर्वतापागतं कृत्वं सर्ववज्रमयं शिवं॥
चैकाव्यं यत्र पर्यन्तं सर्वमेवावलोकयन्
सर्ववाग्विषयातीतं सर्वलक्षणवर्जितम्॥
दृश्यं चिन्तयेद् योगी सर्वदृश्यं च दायकम्
सर्वभूमिविनिर्मुक्तं कार्यकारणवर्जितम्॥
सिद्धये भावयन्योगी जन्मनो ह्येवसिध्यति

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

यती वा ब्रह्मचारी वाऽथ गृही वा सेवको ऽथ वा ॥
राजा वा सेवकाश्यो यथाऽसौ रोचयेद्व्रती ॥७१
तथासौ ऊरुते योगी सर्वथा नात्र संशयः ।
सर्वकल्पविनिर्मुक्तो यथाकाम क्रियाकरः ॥७२
सर्वभाव स्वभावोऽसौ सर्वेन्द्रियमयो विभुः ॥
स्वयम्भूः कामचारी च सर्वसत्व हृदिस्थितः ॥७३
भावयेत्तत्वयोगी स सर्वतत्व मनस्मरन् ।
सर्ववज्रमयंसिद्धं लघुवज्रत्वमाप्नुयात् ॥७४
नात्रविघ्नान माराश्च सर्वेवश्या भवन्ति च ।
सर्वेन्द्रियविनिर्मुक्तमात्मानं साधयेत्व्रती ॥७५
सिध्यते सर्वेन्द्रियं दिने विधि विवर्जितम् ॥
आत्मानं सर्वसंयुक्तं सदा पश्यन् महाव्रती ॥७६

सर्वपूजाविशेषेश्च आत्मानं पूजयेदसौ॥
अन्येभ्योऽपि न दातव्यं वज्रसत्त्वमनुस्मरन्॥६७
सर्वसत्त्वान् समभ्यर्च्य प्राणिनोऽपि विशुद्धयान्॥
संपूज्य च महायोगी भक्षयेत् तत्त्वसिद्धये॥६८
महाबलीपसंयुक्तैः समयैरन्यैरुपस्थितैः॥
पश्चान्न सदाभक्ष्यं पूज्याश्चैव तथागताः॥६९
सर्वाः कुलिनायांवा नकार्यादलमाननाम्॥
स्त्रियं सर्वकुलोत्पन्नां पूजयेद् वज्रधारिणीम्॥७०
अजातपुष्पसंयुक्तां बोधिचित्तसमन्विताम्॥
सेवयेत् तत्त्वसिद्ध्यर्थं निर्विकल्पविधिस्थितः॥७१
चण्डालकुलसंभूतां डोम्बिकांवा विशेषतः॥
कुणपिनकुलोत्पन्नां सेवयेन्मिद्धिमिच्छया॥७२

द्विजातेकुलसम्भूता कन्या कामाल्लु योगिनः॥
यथाचित्तं न भ्रुद्येत तथाकार्यं सुशोभनम्॥ ८२
मन्त्रकै च्छदि(?) सामिश्रै पुरोधादिविमिश्रितैः॥
पूजयेद्वज्रसत्त्वात्मा निर्विकल्पेन चेतसा॥ ८४
यथाकामक्रियाकारी यथारुचित चेष्टितः॥
साधयेद्वज्रसत्त्वन्तु मन्यथाक्षिप्यते ध्रुवम्॥ ८५
व्रतोपवासनियमैर्देवतारूपभावनैः॥
नानाभुजसमाडम्बै सिध्यते नहि साधनैः॥ ८६
जम्बूद्वीपरजःकल्पमन्त्रजापविभावनैः॥
सिध्यते नहिदुष्टत्वं महावीर्यवतामपि॥ ८७
एवमादिरनेकैश्च शिष्यभिःकल्पितैर्नयैः॥
दुर्लभंजगतीजन्म वज्रसत्त्वं कथं भवेत्॥ ८८

महामण्डल सञ्ज्ञादीन् जगाद भगवान् मुनिः॥
सम्यग्ज्ञान समायोग भव्यता विगतात्मनाम्॥ ८९
स्वसंवेद्य स्वभावं यत् तत्त्वरत्न मनुत्तरम्॥
उक्त्वागम विचारेण ग्रहीतुं येऽत्र न क्षमाः॥ ९०॥
अज्ञानमोह संच्छन्ना अपरीक्षक उद्यताः॥
आदिकर्मिक यात्मात्मे होन धर्मस्य भाजनाः॥ ९१
तान् प्रबुद्धान् जगन्नाथै वज्रसत्व विभावनैः॥
अजवर्यासमायुक्त उद्यामण्डलकै स्तथाः॥ ९२
अपरान्तु पायैर्ये गम्भीरज्ञान भाजनाः॥
अकाम्याः पापमित्रैश्च मारविघ्न विनायकाः॥ ९३
तेषां तत्त्वमिदं शुद्धं सर्वकल्पविवर्जितम्॥
अगम्यं सर्वसत्वानां ब्रह्मादीनां च सर्वथा॥ ९४

देशिनं लोकनाथेषु ज्ञानमल्पश्रुतस्मरम्।
सिद्धिदं जन्मनीहैव सर्वज्ञमयं शिवम्॥१॥

इति ज्ञानसिद्धेर्नामनिर्देशः

प्रथम परिच्छेदः

— द्वितीय परिच्छेद —

पंचज्ञस्वभावत्वात् पञ्चस्कन्धा जिनाः स्मृताः।
धातवो लोचनाद्याश्च ज्ञकायललोमतः॥१॥
स्वचेतःशरीरानसर्वे सन्तु ज्ञास्त्रिभवे सदा।
ज्ञत्वाय क्रियासर्वा रूपैवज्ञत भावना॥२॥
ज्ञत्वात् सर्वलोकस्य सर्वेऽपि त्रिभवेनज॥
सुखदुःखपिपासादिवाञ्छानस्य नज्ञजेतो॥३॥

ब्रह्मविद्या दयश्चापि वो धोगरा वि मूलयः॥
कथं ते नश्वर्त्तने ब्रह्मकायो भवेदयदि॥ ४
यस्त्वेवं न प्रजानाति स सम्बुद्धो भवेत् कथम्॥
एवं जानाति चेत् काश्चि दसौ बुद्धो भविष्यति॥ ५॥
क्रमादभ्यासयोगेन यस्य चित्ता प्रवर्त्तते॥
बुद्धो भवेदसौ योगी नान्येबुद्धत्व साधकाः॥ ६
स्वभावाद् यदितेबुद्धाः नाभ्यासेन प्रयोजनम्॥
सयुक्तिकेसदाभ्यासं युक्तितोऽयुक्ति वर्जितम्॥ ७
यथनाथो जनकिञ्चित् राजाऽहमिति भावयेत्॥
कल्पकोटि शतेनापि नासौराज्य मवाप्नुयात्॥ ८
मिथ्याकल्पनया यस्माद् राज्यं तस्य नविद्यते॥
मिथ्याभावनया तस्माद् बुद्धत्वं न भविष्यति॥ ९॥

तत्तद्राजेषु सर्वेषु कल्पाध्यायतलादिषु ॥
तत्त्वं नामभिरुद्दिष्टं संयुक्तं समभाषया ॥ १० ॥
शुक्लं वैरोचनख्यातं वज्रोदकं तथाऽपरम् ॥
स्त्रीन्द्रियं च यथा पद्मं वज्रषंढेन्द्रियं तथा ॥ ११ ॥
स्वभावाद्देवताकायं तस्माद्वज्रं नशुष्यति ॥
युक्त्यागमाद्दसारेण यस्माद्वज्रं नशक्यते ॥ १२ ॥
कृतं कं देवतारूपं वज्रसत्त्वो भवेदुपादि ॥
संस्कृतो नायते तस्मान्नश्यतेव घटादिवत् ॥ १३ ॥
ततो निष्फलतां यायान्नोधिचर्यात्वनेकधा ॥
भावनाऽपि किमर्थं स्याद्यदि भूत्वा विनश्यति ॥ १४ ॥
मनोमयं कृतं रूपं कथं संस्कृतमुच्यते ॥
कथं विनश्यति चैतन्नभ्रमो हार्थो वाऽथना ॥ १५ ॥

चित्तस्य कल्पना ह्येषा सापि संस्कारलक्षणा:॥
मनसा कल्पितं यत्तत्तदविनाशि कथं भवेत्॥ १६
अजवर्णसमायुक्तं यथापूर्वं व्यवस्थितम्॥
अकृतं देवता रूपं भाव्यते तन्मयाऽधुना॥ १७
अकृतं देवता रूपं भाव्यते तत्त्वया यदि॥
स्थितं पूर्वमतुत्पन्नं भाव्यते किं त्वयोजनम्॥ १८
भवेयं नादृशं रूपं मत्वाहमिति भावना॥
भावनेह विचार्येऽत्र योगिना रूपसाधने॥ १९
नादृशोऽहं भवेयमिति यदि ध्यानं प्रकल्प्यते॥
यदा ध्यानं स्फुटीभूतं दृश्यते देवताऽतु सा॥ २०॥
पश्यदो रूपमालोक्य यदा ध्यानं प्रकल्प्यते॥
तदा) ..... ज्ञातस्य नेतु ध्यानं॥ २१

अजानं देवतारूपं ध्याने तत्र गतं यदि।
सर्वाभिशाप्रकल्पेषु तदरूपं चेदलक्षणात्॥ २२
एवं चेन्नालिजिह्मस्य कृतं तद्ध्यानिनागतं भवेत्
त्वया निष्पादितं रूपं कृतकं किं नवुध्यसे॥ २३
अहंतादिति पक्षेतु द्वयं तत्र न विद्यते।
सिद्धरूपसाधननालिकपंध्यानं प्रकल्पना॥ २४
सर्वज्ञोवेहि सर्वज्ञो नभूयः प्रष्टुमिच्छसि
उद्धृत्य त्वया कार्यं वुद्धत्वं नान्यकारिना॥ २५
एवंते नालिसम्यक्त्वं कथंमिथ्या प्रकल्प्यते॥
अज्ञानं वुद्धरूपस्य यद्देवाद्भ्रान्तिर्वथा॥ २६
अज्ञानं देवतारूपं तदिदानीं विचार्यते॥
अज्ञानं शक्यते वक्तुं रूपित्वान्न घटादिवत्॥ २७

अतएव जगन्नाथा बालानां प्रतिबोधने ॥
निर्वाणं दर्शयन्नेव रूपस्यानित्यदर्शकाः ॥ २८
तस्मात्त्वं रूपवान् ब्रह्मः क्वचित् लोके प्रवर्त्तते ॥
ब्रह्मरूपप्रसिद्ध्यर्थं नकार्या रूपभावना ॥ २९
नरूपिणो यथाऽऽकाशस्य त्या यस्त्वं जडात्मकः ॥
प्रदेशस्थो भवेद्रूपी षडभिश्च कथं भवेत् ॥ ३० ॥
लोकघातेषु कायाद्या रूपाद्या यत्नतादिष्ठ ॥
न तेषामार्गणस्त्रत्र नैत्राद्या यत्नतादिष्ठ ॥ ३१ ॥
गमनं चक्षुरादीनां यदैतेवोपलभ्यते ॥
कथं तेषां समायोगो ऽयोगित्वान्न च सर्वविद् ॥ ३२
गत्वा चेद्वेत्ति प्रजानाति क्रमाद्ज्ञातु कथं क्षमः ॥
ज्ञेयस्यानन्त सद्भावात् सर्वज्ञो न तथापि सः ॥ ३३

उद्धानां चक्षुरादिभिरतो नैव प्रयोजनम्।
चक्षुरादिविनिर्मुक्तः कायोऽन्यो नोपलभ्यते॥२८
प्रतिमेवोन्निश्चेष्टो उद्धकायोऽपि भण्यते॥
यस्मान्न संवेदनाभावाद् उद्धरूपं न सर्वविद्॥२९
दिव्यं चक्षुः कृपालूनां उद्धानामभिसम्मतम्।
दिव्यश्रोत्रादि सर्वाणि सर्वज्ञालोकपंक्तिषु॥३०
यदि ज्ञानिन जानीयाद् उद्धकायेन किं नरा।
कायस्थं वेत्ति तद् ज्ञानमतः कायो हि सर्वविद्॥३१
कायाद् भिन्नमभिन्नं वा उद्धज्ञानं भविष्यति।
कायेन सह संयुक्तं निर्वाणो नश्यते हि तत्॥३२
कायस्यनाशधर्मित्वात् ज्ञानं चापि विनश्यति
अतो नैकत्वतायुक्ता उद्धानां ज्ञानकाययोः॥३३

कायस्थं चेद् भवेद् ज्ञानं कायाभावे न सर्ववित्।
प्रतीत्य सम्भवं ज्ञान मतो नाशमवाप्नुयात्।। ४०
विनाशि ज्ञानकायानां सर्वज्ञत्वं नयुज्यते।
अतोऽपि वज्रकायो हि सर्वज्ञो नविभीयते।। ४१
ज्ञानादन्यत्र पक्षेऽपि वज्रकायः कथं भवेत्।
वज्रस्य प्रतिभित्येवं वज्रं युक्तं हि योगिनां।। ४२
तस्मात् मूढनरो लोको यो रूपं ध्यातुमिच्छति।
वज्रज्ञान प्रसिद्ध्यर्थं माकाशे भोक्तुमिच्छति।। ४३
सत्वेषु करुणाहीनाः श्रद्धाप्रज्ञा विवर्जिताः।।
गम्भीरोदार धर्मेषु वज्रिलेषां भवेन्नहि।। ४४
एतेषां धर्महीनानां मिलन्त्येते च धावताम्।।
उन्मत्तावत् प्रयोगेषु युगपद् धर्ममोहिताम्।। ४५

करुणा महती कार्या सत्वेष्वेषापि विशिष्टता।
नापमानमतो युक्तं सम्यग्ज्ञानोपदेशके॥४३॥
ज्ञानसिद्धेः रूपभावना निषेधो द्वितीय
परिच्छेदः

तृतीयः परिच्छेदः

रूपभावनयाभावद्वज्रसत्वो नसिध्यति।
साकारकल्पनाऽप्येवं वज्रसत्वं नसाधयेत्॥ १
आकारं सं वदज्ज्ञानमाकारादूवा निस्फुटम्।
यथाकारो भवेद्ज्ञानमेवं नावन्न युज्यते॥ २॥
आकारं चेद्न तद्ज्ञानं ज्ञानस्याकारता नहि।
यथाकाशो घटो न स्यान्नैवाकाशो घटोभवेत्॥ ३

अत्यन्तभेवद्रूप अरूपी रूपवान् नहिं
अरूपिज्ञानमाख्यात माकारा रूपिराः स्मृताः॥४॥
कथंतयोरेकनाहि भवेदिति प्रकल्प्यते॥
आकारज्ञानमेवेति कल्पना नैवयुज्यते॥ ५॥
अन्यदोषप्रसङ्गाच्च शून्य संक्षेपतोऽधुना॥
यथाकोरा हि तज्ज्ञानं संस्कृतत्वं प्रसज्यते॥ ६॥
असंस्कृतो भेवद्भावो नहिलोकेसविद्यते॥
कृतकत्वाद्विनाशित्वं उद्ग्रज्ञाने कथभवेत्॥ ७
अनादिनिधनं शान्तं मिस्युवाच तथागतः॥
तस्तुताश्च महाभागा आर्य्यज्ञान मसंस्कृतम्॥ ८
मायोपमं हितत्सर्वं प्रतिभासं निरुच्यते॥
उत्पादविरतौ न स्तः कथंज्ञानं हि तद्भवेत्॥ ९॥

ज्ञेयविज्ञानमार्गयत्नदज्ञाने न विकल्प्यते।
विकारित्वं प्रसज्येतऽज्ञानस्य नान्यथा॥१३॥
अविकारंतदज्ञानं सर्वज्ञैः प्रदर्शितम्।
तस्मान्नज्यते वज्ञमेकत्वमिति निश्चयः॥१४॥
ज्ञानस्य प्रतिभासोऽयं नतदज्ञानं प्रकल्प्यते।
प्रतिभासनिरोधेन ज्ञानंकस्मान्निरुध्यते॥१५
तस्मादसिद्धमेकत्वं त्वया चैव सुनिश्चितम्।
एकत्वंतु किमर्थं हि परिकल्पयसे वृथा॥१६
युक्त्यागमविरुद्धत्वान्निष्फलत्वाच्च सर्वथा।
ज्ञानं तदेव साकारमित्येवं नहि युज्यते॥१७
आकाराद्व्यतिरिक्तेऽज्ञाने ज्ञानं नयुज्यते।
ज्ञेये सतिभवेद्ज्ञानं नज्ञेयेनिरस्यते॥१८

आकारेभ्यः पृथग्भूतं ज्ञानं चेद्यदि कल्प्यते।
आकाराश्च पृथग्भूता ज्ञाना देव निराश्रयाः॥ १६
ज्ञानस्यैवान्यादका लेतु नाकाराणां समुद्भवः॥
आकाराणां समुत्पादे ज्ञानमेवोपपद्यते॥ १७
यथा घटस्य निष्पत्तौ न पटस्योद्भवो भवेत्।
पृथक्त्वादेव धर्माणा मेवंलोके प्रदृश्यते॥ १८
न ह्यजातेनपुत्रेण पुत्रो भवितु मर्हसि॥
एवं निराश्रये ज्ञाने साकारं कथमिष्यते॥ १९
किमपेक्ष्य भवेद्ज्ञानं साकारं येन तद्भवेत्।
साकारज्ञानमित्येव आकार रहितंनतु॥ २०
आकार रहिते ज्ञाने साकारत्वं कथं भवेत्।
आकारैः सहितं यत्तु तत्साकार मुपकल्पते॥ २१

सर्वाकार विनिर्मुक्तं ज्ञेयज्ञानं कथं भवेत्।
आकारेण विनाप्येह साकारत्वं भवेदयि।
ज्ञेयज्ञानं विनाज्ञः कथं तत्त्वं भविष्यति॥
न तद्ज्ञानं नसर्वज्ञः प्रथमज्ञाने विकल्पने॥
अथ साकारता ज्ञाने सिद्धिर्नैवोपपद्यते॥
आकारेण समायुक्तं साकारत्वं भवेदयि॥
नसंयोगतया ज्ञेयं ज्ञानवत् संभवत्येके॥
रूपिणो नहिसंयोगा अरूपेरोव सर्वथा॥
यथाकाशेन संयोगान्न घटस्योज्झवो भवेत्॥
आकारेण चयुक्तेहि साकारत्वं भवेदयि॥
सापेक्षत्वाद् विनाशित्वं विषमग्नं भविष्यति॥
अनीत्पस भवं यत्र तद्ज्ञानं भवेन्नहि॥ ॐ

संस्कृतत्वं यथाज्ञाने साकारत्वं नसिध्यति॥ २७
आकारज्ञानयोश्चैव अन्यत्वं तु नयो र्यदि॥
अन्योन्यकं मयोक्तं च कथं ज्ञानं भविष्यति॥ २८
आकाराश्च पृथग्ज्ञाना दिष्येव यदि कल्पते॥
ज्ञानादन्यतयातेषा मज्ञानत्वं प्रसज्यते॥ २९
आकारेभ्यो यथाऽन्यत्तु निराकारमतोस्तिवै॥
तथाज्ञानं निराकारं कथमेव न कल्पते॥ ३०॥

ज्ञानसिद्धौ साकारनिराकरणाख्यीय.

परिच्छेद

चतुर्थ परिच्छेदः

त्रितिषिद्धं च साकारं यथा युक्तिप्रकल्पितम्।
निराकारं भवेन्नैव यथा नउच्यतेऽधुना॥ १
निराकारमपि ज्ञानं भवेद् यदि विकल्पितम्।
आकारे विगतत्वाच्च किमसौ वेत्ति सर्वविद्
सर्वज्ञत्वं न तस्यास्ति नज्ञानत्वात् च कल्पना॥
जडत्वंच प्रसज्येत सर्वाकारमपश्यतः॥ २
अजडं बोधरूपंच निराकारमिति स्मृतम्।
वेत्ति सर्वंच यद्सत्यमभूतं वेत्यसौ कथम्।
सर्वकल्पविनिर्मुक्तान् सर्वधर्मान् निरात्मकान्
एवं जानाति नद्ज्ञानमतीकं वेत्यसौ कथं

मायोपमादिदृष्टान्तैः सर्वधर्मान् प्रबुध्यते॥
देशितं सर्वबुद्धैश्च तत्रतत्र जगद्धितैः॥ ६
मायाद्या येन दृष्टान्ता मिथ्याकल्पेन कल्पिताः॥
निर्यत्ने स्वभावेन सकथं वेत्ति सर्ववित्॥ ७
शशशृङ्गं ननद्वेत्ति नापि वन्ध्यासुतं तथा॥
अभावत्वात् कथं वेत्ति निराकारमतोभवेत्॥ ८
मायोदयो हि दृष्टान्ता निर्दिष्टा सर्वजैर्जिनैः॥
अभावं कल्पनामात्रं सर्वथा नहि सिध्यति॥ ९
दृष्टान्तैरेवमेतल्पा धर्माश्चेत् सर्वथा स्मृताः॥
भवेयुर्न च दृष्टान्ता साध्यत्वात् सर्वयत्नतः॥ १०
पुरुषे सिंहदृष्टान्तो यथा लोके प्रवर्तते॥
शौर्यादिगुणसंयोगात् नतु पुच्छादिसम्भवे॥ ११

चतुर्थः परिच्छेदः

अतिपिण्डं च साकारं यथा युक्ति प्रकल्पितम्॥
निराकारं भवेन्नैव यथा नउच्यते ऽधुना॥
निराकारमपि ज्ञानं भवेद् यदि विकल्पितम्॥
आकारे विगतत्वाच्च किमसौ वेत्ति सर्वविन्॥
सर्वज्ञत्वं न तस्यास्ति नज्ञानत्वात् च कल्पना॥
जडत्वं च प्रसज्येत सर्वाकारमपश्यतः॥ २
अजडं बोधरूपं च निराकारमिति स्थितम्॥
वेत्ति सर्वञ्च यद् सत्यं न भूतं वेत्यसौ कथम्॥
सर्वकल्प विनिर्मुक्तान् सर्व धर्मान् निरात्मकान्॥
एवं जानाति नद् ज्ञानं न तीर्कं कल्पसौ कथम्॥

मायोपमादिदृष्टान्तैः सर्वधर्मान् प्रबुध्यतेः॥
देशितं सर्वबुद्धैश्च तत्रतत्र जगद्धितैः॥ ६
मायाद्या येन दृष्टान्ता मिथ्याकल्पेन कल्पिताः॥
नविद्यते स्वभावेन सकर्पं वेत्ति सर्वविन्॥ ७
खपुष्पं नैव वेत्तिनापिवन्ध्यासुतं यथा॥
अभावत्वात् कथं वेत्ति निराकारमतोभवेत्॥ ८
मायोदयो हि दृष्टान्ता निर्दिष्टा सर्वजैर्जिनैः॥
अभावं कल्पनामात्रं सर्वथा नहिसिध्यति॥ ९
दृष्टान्तैरेवतेनुल्या धर्माश्चेत् सर्वथा स्मृता॥
भवेयुर्न च दृष्टान्ता साध्यत्वात् सर्वयत्नतः॥ १०
पुरुषेसिंहदृष्टान्तो यथालोकेप्रवर्तते॥
शौर्यादिगुणसंयोगात् नतुपुच्छादिसम्भवे॥ ११

तस्मान्न सर्वथाऽभावः सर्वभावो स्वभावतः।
युक्त्यागमाभ्यसोरेवा वोद्धव्यं पुरुषोत्तमैः॥ १२
तस्मादुक्त्या यदुद्दिष्टं वालोव्यापनगामिना।
न तद्धुनंवदन्त्येव जगदुद्धरणोद्यमाः॥ १३
दृश्यभेदं यथाऽभावं वन्ध्यायाः पुत्रवत्तथा।
न क्वचित् सर्वभावानामभावो दृश्यतो जिनैः॥ १४
यदि रूपोदयो भावा विद्यन्ते नैव सर्वथा।
दिव्यचक्षुः कथंसिद्धं ज्ञानाकरणात्मनाम्॥ १५
दिव्यश्रोत्रादयः सर्वे न भवन्ति ननु तथा।
सर्वज्ञो हि ननो नस्याद्भिज्ञानामभावतः॥ १६
निराकारेण ज्ञाने नोद्भूकाये उसंभवे॥
सर्वाभिज्ञाः प्रवर्तन्ते सर्वविज्ञं कथं नहि॥ १७

चक्षुरादिभिरैवेह रूपाद्यायतनादयः।
अतो भाव्यासचेतस्कैरवलोक्य प्रवर्तते॥ १८
रूपाद्योनसन्नीतित्वयैवोक्तं पुनःपुनः।
अभावेन कथं योगो भवेदिति प्रकल्प्यते॥ १९
यद्यभावेन योगःस्याद्युक्तंवक्तुंत्वयेदृशम्।
अभावःसर्वथा येषांतेषांयोगःकथंमिष्यते॥ २०
अयोगेऽपिभवेज्ज्ञानं प्रणिधानवशात्तथा।
करोति सर्वसत्त्वार्थं यथावैनेयभाजने॥ २१
नासौकिञ्चिदयंवेत्ति सत्त्वार्थंकुरुतेकथम्।
नावेदकोहि सर्वज्ञोनरूपासत्त्वसङ्गहे॥ २२
प्रणिधानेनसत्त्वार्थंविनामारीरिवापरः॥
करोतीतिनसद्रूपाघटतेभातिसर्वहा॥ २३

सर्वसत्वार्थसंसिद्धौ नियतत्वं सदा यतः।
चिन्तामणिरिवत्यन्तं ज्ञानं तदजडात्मकम्॥ २४
अद्वेऽप्यद्वैतं यत्र स्वकीया ज्ञानकल्पना॥
सर्वज्ञोऽहं जगत्स्वाम्यप्यभूवमिति किं नहि॥ २५
बोधिचित्तसमुत्पाद्य सर्वसम्भारसंवृतः॥
महोत्साहो महावीर्यो भावनाचिन्तनादिभिः॥ २६
सद्धर्मश्रवणायैव दुःखेनैव प्रयोजनम्॥
अपूर्वस्यादृष्टो नास्ति स्थितपूर्वं च नश्यति॥ २७
दृष्टो यदि ह्यदृष्टं वृथा सर्वमतोऽखिलम्॥
भवेभ्यो नरकादिभ्यो दुःखेभ्यो नारकपीडनात्॥ २८
क्रियाक्रियादिदुःखेभ्यश्च रहितत्वं जडात्मकम्॥
सर्वधर्मस्वभावज्ञः सर्वज्ञो हि निरुच्यते॥ २९

स्वभावज्ञानसर्वज्ञशक्तिसंबुद्धदेशिनः॥
सर्वत्रान्यक्षतो वेत्ति सर्वज्ञत्वेन कल्प्यते॥ २०॥
निरस्तिनारकंदुःखं संसारेऽपि प्रवर्त्तकम्॥
चक्रवर्त्त्यादिसौख्यंच लभते नात्र संशयः॥ २१
ज्ञानसिद्धौ निराकारनिराकरणाश्चतुर्थः॥
परिच्छेदः॥ ४॥

पंचम परिच्छेदः

स्वदोषसमूढत्वान्न निराकारमतो न चेत्॥
ततो निश्चितता तत्त्वमधुना प्रतिषिध्यते॥ १
किञ्चिन्मूढतरावस्थं ज्ञानमिच्छन्ति मोहिनः॥
मूढभावनया मूढग्राह्यकल्पेव उर्वरायाः॥ २

हेतुना सदृशं ज्ञानं फलं लोकेन दृश्यते।
कोऽपि वा नहि जायते शालयः क्वचिदेवतु॥
निर्विकल्पमतो ज्ञानं नहि युक्तं विधीयते॥
ज्ञानस्य निर्विकल्पत्वं मन्यथा नहि पूज्यते॥
ज्ञानस्य निर्विकल्पत्वं सत्यमुक्तं तथागतैः॥
तत्त्वज्ञानस्य मूढस्य निर्विकल्पत्वं कल्पना॥
ज्ञानं वैश्वसनाभोगं निर्विकल्पं मतं स्मृतं॥
सङ्क्लिष्टे करुणा भावात् ननु निश्चित्तता भवेत्॥
निर्विकल्पत्वमज्ञानं क्वचिदेव न देशितं॥
नहि धर्मा परावेक्षि अन्यथा तत्त्वग्राहिणाम्॥
सर्वज्ञः सर्वदर्शी च सर्वलोकार्थकारकः॥
तत तत्त्वजगन्नाथैः देशितः करुणात्मभिः॥

निर्विकल्पनमात्रत्वं स्मरणं क्रियते यदि।
पदान्येतानि सर्वाणि स्मर्यन्तेऽतु कथं नहि॥ ६॥
उभयार्थविहीनत्वात् न ज्ञानं नापि सर्ववित्।
अतिव्याप्तिरिदं तत्वं मिथ्याज्ञानत्व मोहिनाम्॥ ७॥

ज्ञानसिद्धो मूढभावनानिषेधः
पञ्चमः परिच्छेदः॥

षष्ठः परिच्छेदः॥

नाश्वासं मापि श्वासं तत्वं भवितु मर्हति।
तयोर्मध्ये भवन्नापि वायुरूपत्वं कथं भवेत्॥ १
मध्ये न किंचिदप्यस्ति कथं तत्वं भविष्यति।
वायुर्यदि भवेत्तत्वं भस्त्रापार्श्वे भविष्यति॥ २

नेरो नस्यावायोः तथैव क्षेपणोऽपिच।
यथा कश्चित् धमेद् भस्त्रां तद्वद् हे धमेन्मनः
न वायुधमकः कश्चित् न वायुधामकस्तथा॥
कायस्य धमकेनैव भस्त्राया धमकेन च॥ ४
न विशेषस्तयोर्दृष्टो योगिभिः तत्वदर्शिभिः॥
नेरा नस्सा उल्वं धमकात्र क्रियांप्रति। ५
भस्त्रायु वायुना उल्व श्वास श्वास वायुना॥
भस्त्रावात यथातत्त्वं देहवायु स्तथा भवेत्
देहवायुः सदातत्त्वं सर्वद्वार विनिर्गतम्॥
नतत्त्वंउच्यते वस्तु भावशून्यात् तु सर्वतः॥
अस्य मार्गगः मूढानां मिथ्यातत्व प्रभाविनाम्
नतेषांउगतौजन्म गतिरेकैव नारकी॥

ज्ञानमित्रो आप्तवासनिषेध: षष्ठ:॥

सप्तम: परिच्छेद:-

सुखं द्वीन्द्रियज कोचिन् तत्त्वमाहुर्नराधमा:॥
तत्त्वं महासुखनैव ब्रुवदभि जिनोत्तमा:॥ १
अनीत्पोत्पादसम्भूतं नतत्त्वजायते क्वचित्।
न तत्सुखं स्वभावेन विद्यते सर्वदा यत:॥ २
सर्वतापागतं ज्ञान स्वसंवेद्य स्वभावकम्।
सर्वसौख्याय भूतत्वात् महासुखमिति स्मृतम्॥ ३
अनित्यं महासुखं नैव सदानित्यं महासुखम्।
कच्छकराङ्ग्यनोत्पन्नं कथं महासुखं नहि॥ ४
रागस्वल्पं सुखं नास्ति तज्जिनैर्भव समादधत्

अनुज्ञीत सर्वकामांश्च जुगुप्सां नैव कारयेत्॥
योगभद्रिषु सर्वेषु वज्रसत्वेन देशितम्॥
योगिनां चित्तसौख्यार्थं नानात्वं परमार्थतः॥ ६॥

ज्ञानसिद्धौ नरवज्रस्य प्रतिवर्णिका
प्रतिषेधः सप्तम

अथ सप्तमः परिच्छेदः—
स्वसंवेद्यं प्रतिषिद्धं सम्यग्ज्ञानमतो नहि।
मिथ्यानात्वानि सर्वाणि कल्पितानि अमोहिनाम्॥
स्वबुद्धेर्निषेधानि अन्यान्यपि विवक्षितौ॥
सम्यक्नात्वं यथादृष्टं तदिदानीं प्रकथ्यते॥
परोक्षज्ञेयसत्त्वा अल्पप्रमाणाल्पवीर्यकाः॥

कर्मक्षयात्प्रकटितं सर्वज्ञत्वागमप्रभुः॥ ३
अनुबद्धं त्रयोमोक्षं सर्वज्ञैरुपदेशितम्॥
जानुनी तर्जनिकाम्य धरणीपृष्ठसंस्थितः॥ ४
वंदेदेवं तमश्रोत्रे मुनिकायकृताञ्जलिः॥
सेवध्वं शासिनो नीत्वे भविष्यतो ध्यानतः॥ ५
वर्त्तमानानथैवं तद्धर्मं प्रतिदेशकान्॥
सर्वज्ञज्ञानसंवन्दे सामान्यतश्च प्रदेशकान्॥ ६
अर्हन्निर्व्यानयात्रोक्ष पूजापस्थानकर्म्मणे॥
आत्मानं सर्वज्ञानां प्रतिरूपत्व नायकाः॥ ७
सर्वपूजाविशेषेषु पूजयश्च जगद्गुरून्॥
आकाशधातुपर्य्यन्तो रोऽमेरुपरिग्रहः॥ ८
धर्मधातुसमुत्तीर्णाश्चैते विंशति धर्मवरैः॥

मुञ्जीत सर्वकामांश्च जयस्सां नैवकारयेत्॥ ४
योगभङ्गेषु सर्वेषु वज्रसत्त्वं न देशितम्॥
योगिनां चित्तसौख्यार्थं न तत्त्वं परमार्थतः॥ ५॥

ज्ञानसिद्धौ महासुख प्रतिबन्धिका
प्रतिषेधः सप्तम

अथ सप्तमः परिच्छेदः—
स्वसंवेद्यं प्रतिषिद्धं सम्यग्ज्ञानमतोऽहि॥
मिथ्याज्ञानत्वानि सर्वाणि कल्पितानि शुभोहितानि
स्वसंवेद्यं निषेध्यानि अन्यान्यपि ह्येवंप्रकारो॥
सम्यक्ज्ञानं यथाद्यं तदिदानीं प्रकथ्यते
परोक्षक्षय सत्त्वा अल्पपुण्यात्पवौच्यकाः॥

कथंते प्राप्नुयुर्ज्ञानं सर्वज्ञागमनं परम्॥ ३
अनुक्रमेण त्रयीमेष सर्वउद्देश देशिनम्।
जानन्ती संप्रतिष्ठाप्य धरणीपाऽभ्रतिष्ठितः॥ ४
वंदेदेवं ततःश्राद्धो ऋजुकायःकृताञ्जलिः॥
संबुद्धाःशासिनोलोके भविष्यन्तोऽप्यनागताः॥ ५
वर्त्तमाना गताश्चैव सद्धर्म्म प्रतिदेशकाः॥
सर्वज्ञानहंवन्दे स्थानत्रय प्रदेशकान्॥ ६
अर्हन्निर्य्यानयामेष पूजोपस्थानकर्म्मणे॥
आत्मानं सर्वज्ञानां प्रतिरूपत्व नायकाः॥ ७
सर्वपूजाविशेषेण पूजयश्च जगद्गुरून्॥
आकाशधातुपर्य्यन्तैः रोऽमेरुपरिग्रहैः॥ ८
धर्मधातुसमुत्तीर्णैरार्च्चते विविधैर्वरैः॥

अतीतानागतैः सर्वैर्वज्रसत्त्वविजृंभितैः ॥ ६
समुत्पन्नानि पापानि सर्वाण्यपि सन्तु विगतानि
प्रतिदेशयामि समादधामि कायवाङ्मनसा पुनः ॥ ७
पुनरुपरि सर्वबुद्धानां तथागतानां च धर्मतायां
श्रावकसङ्घस्य च प्रत्येकबुद्धानां [illegible] वेदयामि
अनुमोदयामि तथापुरुषं सर्वजनस्य यत्किंचित्
स्वकीयं परकीयं च संहृष्टेनान्तश्चेतसा ॥ १२
धर्मतत्त्वं स्थास्नुरूपं दृश्यादिकं सर्वतःस्थितं ॥
धर्मधातुमनन्तं तु महाकारुण्यचेतसा ॥ १३
प्रकाशयन्तु ते धर्मा विशन्तु मत्करोम्यहम्
कृताञ्जलिपुटो भूत्वा स्तौमि निर्वाणकर्मणा ॥ १४
भवेयुः प्राणिनोबुद्धाः सर्वे यावन्न निष्ठिताः ॥

तावत् तिष्ठन्ति ते नाथाः सर्वसत्त्वार्थकारकाः॥
कायवाङ्मनसंप्रायं कृतंकारितमेव वा॥ १५
यच्चान्यन्मोदितं किञ्चित् तेन लोकोऽस्तु सर्वविद्॥
त्रिकालंतु यथाशक्त्या पुष्पादिभिः समर्च्य च॥१६
सराङ्गं सर्वदुःखेभ्यो वज्रसत्त्वेभ्य एव च॥
कृत्वा पञ्चामृतं मिश्रं अमिश्रं वा प्रकल्पितम्॥१७
सर्वकल्पविधुक्तात्मा गृह्णीयात् समयादिकम्॥
तत्त्वसंग्रहतन्त्रादौ स्थितं समय सम्वरम्॥ १८
प्राणिनश्चैव नैते घात्वा अदत्तं नैव चाहरेत्॥
नाचरेत् काममिथ्या वा मृषां नैव हि भाषयेत्॥ १९
सर्वानर्थस्य मूलत्वात् मद्यपानं विवर्जयेत्॥
पैशुन्यमद्य पारुष्य संभिन्नालाप भाषणम्॥ २०॥

अविद्यासत्वविद्वेषमिथ्यादृष्टिं च सर्वथा।
उत्पादयाम्यपूर्वं तु स्थापयिष्यामि निर्वृतौ ॥१७
समाध्यङ्गं ततः सर्वं शृणोतु संवरं परम्।
बोधिचित्तं तथोत्पाद्यं सर्वपुण्यमहोदयम् ॥१८
सर्वसत्वं महान्तं च स्थापय सर्वज्ञभूमिषु।
सर्वदुःखहरो ह्येषां भवेयं करुणात्मकः ॥१९
सर्वसंपत्प्रदाता च बोधिमार्गोपदेशकः ॥
सम्यक्चित्तं समुत्पाद्यं समत्वं सर्वदेहिषु ॥२०
बोधिचित्तमिदं ज्ञेयं अन्यथा वितथं भवेत्।
बोधिचित्तं ततो नाम विषमत्वं यदास्थितम् ॥२१
न तदुत्पद्यते ज्ञानं आदिमध्यान्तवर्जितम्।
नाधिष्ठानं प्रजायन्ति सर्वदा सर्ववज्रिणाः ॥२२

सर्वदेवादयश्चापि नतं रक्षन्ति विद्विषः।।
तस्मादुपायविद्योगी सर्वसत्त्वैकबान्धवः।। २७
अविसंवादकं चित्तं समुत्पाद्य ततोऽब्रुवन्।।
कृतेनानेन सुखिता उष्माः सर्वकृतात्मकाः।। २८
अधिष्ठानं प्रकुर्वन्ति महाबल पराक्रमाः।।
मारविघ्नापदश्चापि नावतारगवेषकाः।। २९।।
वज्रपाणिपादयोऽस्मान् रक्षां कुर्वन्ति नित्यशः।।
सर्वपाप विशुद्धिश्च लभतेऽसौ नरोत्तमः।। ३०
सर्वदुःखोपादयश्चापि सम्यक्ज्ञानोदयं भवेत्।।
अन्यथा नहि तत्त्वानां उदयं सर्वथा भवेत्।। ३१
तस्मात्सदा विधानज्ञो यद्ज्ञानं प्राप्तुमिच्छति।
जन्मनीहैव सिद्ध्यर्थं निरूपद्रवतां व्रजेत्।। ३२।।

सर्वविघ्नविनाशार्थं आयुरारोग्यवर्द्धनम्।
कारणीयमतोऽवश्यं योगिना फलकाङ्क्षिणा॥२३
नानातन्त्रेषु निर्दिष्टं कृपया बुद्धवज्रिणा॥
एषमार्गस्थितो योगी शुक्लपक्षे यथाशशी॥२४
वृद्धिक्रमं समायाति क्षयं न तु कदाचन॥
हीनवीर्यो यदा कश्चित् बुद्धत्वं नाप्नुयान्नहि।
चक्रवर्त्ति सुखं राज्यं सर्वजन्मसु कारयेत्॥२५
यत्किंचित् सर्वबुद्धानां सर्वदिक्कालभाविनाम्।
तत्तत्स्वरोमकूपाग्रे प्रवदन्ति जिनोत्तमाः॥२६
ज्ञानसिद्धौ उपायज्ञानसंभारं प्राप्नुपायोऽयम्॥

नवम परिच्छेद:—

कथं देशनया पापं क्षयं गच्छेत् सुदारुणम्।
अनुमोदनयाऽपरापं कथं सम्भुज्यते तथा। १
प्राणान्नपानकादीनि कर्त्तव्यं क्वचिदब्रवीत्।
क्वचिन्नेति च तन्त्रेषु कथंतन्न विरुध्यते॥ २
पंचामृतादिकं सर्वं अभक्ष्यं गम्यते तथा।
अप्रियादोत्पत्ते कानि कथं तैस्तु शुभोदयः। ३
यथाक्रमं ब्रवीम्येषो तन्त्रे तन्त्रे निदर्शितम्।
मन्दधीजनबोधार्थं सर्वज्ञैः सर्वदर्शिभिः॥ ४
यत्कर्म्म क्रियते किञ्चित् कायवाङ्मनसैः क्रिया
चतुर्थी विद्यते नान्य तेषांमेवं विचार्य्यते॥ ५॥

चित्तेन नविना कार्य किञ्चित्कर्तुमवेक्षते
वचनंच विनातेन भवेत्नैव कदाचना। ६
काये वाक्कर्म्मणी तस्माद्भवतां मानसोऽयम्।
चित्तेनैव जगत्सर्वं क्रियते यत्शुभाशुभम्।
हितार्थं यज्ञवेत्कर्म्म सर्वं सच्चरितं भवेत्।
विपर्य्ययाद्दुरापं तत्प्रवदन्ति जिनोत्तमाः। ८
चित्तेनैव तुतत्सर्वं क्रियते यत्शुभाशुभम्।
चित्तेनैव भवेन्नाश स्तुवाचजगद्गुरुः। ९
सत्वापकार निष्पन्नं यत्पापं परिकीर्तितम्।
हितचित्तं सतत्पाश्च संत्रस्तः प्रतिदेशे यत्।१०
उत्साहेन कृतपूर्वं अपकार समन्वितम्।
प्रतिपक्षात्भवेन्नाशो यस्मात्नैनैव तत्कृतम्।११

धरुत्पाद्य यःकाश्चित् भिनत्त्येवज्ञतत् स्वयम्।
तथापापं समुत्पन्नं नाशयेत् आत्मना स तु।१२
देशयिष्यामि हं पश्चादिति मूढःकरोति चेत्।
न चास्य देशना युक्ता न पापं तस्य नश्यति।।१३
तथा पुण्यविनाशश्च तद्वदेव भवत्यपि।।
क्षीणे पुण्येऽपि छिन्नत्वात् भवेन्नाशो न संशयः।।१४
दत्तश्च यदाचित्ते दातुमिच्छा न वर्त्तते।।
दत्तोऽपि च न तत्पुण्यं प्रभविष्यति कस्यचित्।।१५
सर्वेषा मधिकंस्थानं यत्र सर्वं विनश्यति।
कल्पकोटि सहस्रैश्च समुपात्तं शुभंमहत्।।१६
उत्पन्न बोधिचित्तस्य पुण्यसम्भार सञ्चयः।।
कल्पकोटि शतोपात्तः क्षणादेव विनश्यति।।१७।।

तादृशोऽतिथेनान्यद्द्वितीयमनुजेऽप्रिये।
ततोऽपि रत्नमन्यर्थं स्वयुक्तं तथागतैः॥
तस्मिन् स्वल्पोपकारेण परापरशिमंथन भवा
सर्वेषां सर्वसौख्यानां आकरत्वं उरोदधौ॥
केचिन्मूलरावालासुक्त्यागम मयस्य वा।
कल्पनैव भवेत्पापं स्वात्मनाशकं॥
कल्पनारहितोयोगी यदिपापेनलिप्यते॥
येषामुत्पादहेतौऽविकारित्वंनयुज्यते॥
विहाय लौकिकीदृष्टिं मन्यपाठ भवेत्र किम्
शिरसोगमनेयुक्तं तथापापाशनंशम्॥
शीतवातपिपाशादिबाधातस्यनयुज्यते॥
आक्रोशायप्रकारेश्च नरेवदम्पसंहरेत्॥

स्कोरं यदि कर्तव्यं लोभाद्यात्कृष्टऽल्पजम्॥
निर्विकल्पं न कल्पेन नथान्यत्र नङ्गवेत्॥२४
अतस्मादयमेव पापानां कर्मणामिह॥
क्रोधाहङ्कारयोगाच्च नपापं परिशुध्यते॥२५
दिवमेव च तत्सर्वं करोतीति प्रकल्पते॥
उत्पादात्पूर्वमेवासो कार्येत्न कर्पभशम्॥२८
दिवमेव करोतीति मिथ्येवं परिकल्पना॥
यस्मात्लोभाभिभूतानां क्रियेयं कर्तुमिच्छताम्॥२०
अतोचरिसर्वारिा चिलायन्तानि सर्वतः॥
उरापसंभारखन्तानि शातयानीह धीधनैः॥२८
लायकसहितं हेनंनन्सुरापं सनमलते॥
एकान्तनीचचित्तस्य यत्सुरापं ब्रह्मवरीतम्॥२९

प्राणिहिंसादि यत्कर्म लोभाद्यविश्चेतसः ॥
कुशलं न भवेत्तस्य सर्वं पुण्यं तु कस्यचित् ॥२०
यत्कर्म परिहारार्थं क्रियते तु कृपात्मके ॥
तत्सर्वं पुण्यमित्याहुर्जगदाशाधरूपके ॥२१
निषेधमप्यनुज्ञानं कृपया दृश्चेतसां मुने ॥
तत्तु स्वार्थाभिभूतानां करुणा हि न देहिनाम् ॥२२
कृतेऽपराधेऽप्यनर्थाय कस्यचिद्दृश्यते जनैः ॥
पापमेव भवेत्तस्य इति वदन्ति जिनोत्तमाः ॥२३
उत्तरच—
कल्पनाबोधिसत्त्वानां शुभं वा यदि वाऽशुभम् ॥
सर्वं कल्पयितामेति तेषां वशं यतो मनः ॥२४॥
इति ज्ञानसिद्धौ पापपुण्योपाख्यानं नाम पञ्चदशं
ज्ञाननिर्देशो नवमः ॥

दशमः परिच्छेदः

...भ्यर्चनाभाविघ्नार्थं चित्तसंशोधनापरैः॥
...जादिमासमध्येवं योगिनां विहितं जिनैः॥ १
...र्वेऽपि प्राणिनः सर्वे भक्षन्तोऽपि न बुद्धकाः।
...न्ति ते भूखश्चिला विगतबुद्धयः॥ २
...सर्वमपूतीभूतं चान्नं कायस्थावज्ञुचिर्न हि।
...स्थावभक्षकः कश्चित् सर्वभक्षं न तेन किम्॥ ३
...दिकं तथा सर्वं सर्वेषामेव देहिनाम्।
...भक्ष्याभक्ष्यप्रसिद्धानां शुचित्वं नैव सिध्यति॥ ४
...भक्तस्थानि सर्वाणि अशुचीनि भवन्ति॥
...यस्माज्जलेन संभूतिस्तेषामिह प्रकल्पने॥ ५॥
...र्वैर्जलसमूहेन सर्वं प्रक्षाल्य कल्पितम्॥

सर्वसस्यानि निष्पाद्य समग्रान् विशदानना॥
तज्जैरशुचिभिर्दृष्टैर्नागैरुत्पादितं जलम्॥
पुनर्दृष्टं तथा सर्वसस्यं सम्पादयेज्जलम्॥ ७
पुष्करिणीपादिकं तद्वत् सर्वेषां सर्वक्षालनम्॥
शुचिशुचादिकं तस्मात् सर्वं नैवात्र विद्यते॥ ८
अशुचित्वं यदि चेत् किञ्चित् जशुचित्वं भविष्यति॥
शुचभावादशुचित्वं सर्वथा नोपलभ्यते॥ ९
आपेक्षिकत्वमन्योन्यपारापारकवर्जना॥
लौकिकी कल्पनैवैषा शुचिशुचादिकल्पना॥ १०

इति श्रीशौचाशुचिकल्पनाविवेको
नाम दशमः॥

अ[illegible]स्यापि विचारः क्रियतेऽधुना।
[illegible] सम्यग्ज्ञानं अविरुद्धं यथार्थतः।१
[illegible]मेव अल्पेवोत्पादनाशनम्॥
[illegible] वशादेव सर्वदा त्रिभवे भवेत्॥२॥
[illegible] च पुत्रस्यात् पुत्रो माता पिता भवेत्॥
[illegible] भार्यापि नौ स्यातां भार्या माता भवत्यपि॥३
एवमादीनि रूपाणि अनेकानि सुविस्तरैः॥
[illegible] भवर्त्तीति वज्रसत्वेन देशितम्॥४
एवं स्थितेऽत्र संसारे दीर्घकाल प्रवर्त्तिते॥
माता पिता न भूतोहि कश्चित् सत्वो न विद्यते॥५
उद्दिश्याः तथा सर्वाः प्राग्भूता सन्ति वज्रते॥

तस्माच्च महती कार्या कृपेत्युक्ता जिनोत्तमैः।
अत एव जिनेनाथः वज्रसत्वादयो वराः॥
दुर्ज्ञानादि खशानो योगिनां चित्तसार्थनो।
कल्पनाजल पूर्णास्य संसारस्य महोदधौ॥
वज्रयान समारुह्य को वा पारं गमिष्यति॥
मिथ्या ज्ञानादि सर्वाणि युक्त्यागम समाश्रयैः।
निषिद्धानि क्रमात्तानि सर्वदोषं कराणि हि॥
ज्ञान सिद्धौ गम्यागम्य रहितो नाम

एकादश

द्वादश परिच्छेद –

वज्रज्ञान प्रबोधार्थे भक्तिरुच्यते ऽधुना॥
योगतन्त्रोक्त ध्यानो हितायोत्तम योगिनाम्॥

रूपकायादयो भावा सत्वरूपं यथा न ते ॥
तथा रागो क्षतं पूर्वं अरूपत्वं ततः स्थितम् ॥ २
सर्वदोषप्रसङ्गित्वाद् भावसत्त्वं भवेत् नहि ॥
अभावेऽपि न तत्तत्त्वं सर्वदुःखाकरं परम् ॥ ३
भावाभावौ न तौ सत्त्वं भवेत् ताभ्यां विवर्जितम् ॥
नैरात्म्यमतो युक्तं सर्वज्ञो न भवेत् तया ॥ ४
व्यापित्वं वज्रकायत्वं अविकारित्वं एव च ॥
सर्वज्ञत्व मतः सिद्धं सम्यग्ज्ञानस्य शक्तितः ॥ ५
रूपिणो नहि व्यापित्वं वज्रकायमतो नहि ॥
अविकार्यं ततस्यालि न सर्वज्ञो भविष्यति ॥ ६
क्रमात् जानाति यः कश्चित् सर्वनासौ प्रबध्यते ॥
ज्ञेयानामप्रसारात्वान्नासौ सर्वज्ञ इष्यते ॥ ७

कल्पकोटि सहस्रेण नमसो ज्ञातुं भवेन् क्षमः॥
एकस्मिन्नेव दिग्भागे यन् ज्ञेयं परिकीर्तितम्॥
उत्पद्य चेत् भवेन्नाशः तस्मादुत्पाद्यते नहि
अस्थितं चैव ज्ञानं तत् भ्रम मात्र विनाशनम्॥
गतागतं भवेद्यस्य अस्थितत्वं न वेद्यते॥
चलत्वादेकदेशस्था नाशस्तस्य प्रयुज्यते॥
अवर्णो यो भवेद्धर्म्मः कस्तं नाशयितुं क्षमः॥
शस्त्रोदकविषाग्नीनां उच्छेदो जातो भवेत् न तु॥
सर्वाकारप्रतिष्ठात्मा निश्चलो गगनोपमः॥
असंक्लिष्टोऽविकारश्च सर्वथा सर्वकालिकः॥
असार्वकालिको यस्तु न सर्वज्ञो भवेत् स तु॥
तस्मात् सर्वप्रकारेण भवितव्यं शरीरिणम्॥

स्थितमेवं महाशानं सर्वेषामेव देहिनाम्।
न प्रजानन्ति मूढत्वे वाला मोह पयवृता॥ १४
लोष्टश्च धावति क्षिप्तो नासौ प्रक्षेपकं लंघ्या।
एव चित्तेन यद्यावं तद्यवति न चित्त कम्॥ १५
चित्तेन भास्पंते यत्तत् नदेवन्तु निरीक्षते।
इदं तत् कीदृशं चित्तमिति चिन्तानवर्त्तको॥ १६॥
शानसिद्धो-नत्वस्थापनं नाम द्वादशः॥

त्रयोदशः परिच्छेदः-

एष मूढनरो लोको मोहार्थ मात्मनिश्चये॥
प्रपातेऽपि क्षिप्तेव पर्ज्जन्येन प्रचोदित॥ १
ईदृशी दृश्यते चेष्टा बहूनामपि देहिना म्।

सन्मार्गं जगतो यान मन्यत् मार्गं समाश्रयेत्।
तद्विधो मनुजः कश्चित् मार्गमन्यत् प्रदर्शयेत्॥
पृच्छको ऽपि न तं पृच्छेत् येनलब्धं प्रयोजनं।
यदि मोहवशात् मार्गं दर्शयेन्न मपश्यकः॥
नाशिवं लभ्येतगत्वा सन्मार्गेणोवयायिनः॥
स्वयमपश्यको मार्गं कथमन्यं नयेद्वशम्॥
द्वावेवयदि गच्छेतां तयोर्ऽभवं न संशयः॥
अन्धां संप्रविश्यजात्यन्धस्य यथाक्रिया।
द्वितीयं नादृशं कश्चित् कथं ग्राम मवेशयेत्॥
स्वंजात्यन्धभूतास्ते सम्यग्ज्ञान मपश्यकाः।
अशक्तास्तत्पदं प्राप्तुं कथमन्यं तु प्रापयेत्॥७
तस्मात् परीक्ष्य कर्त्तव्यं गुरूणां पर्युपासनम्।

शिष्यैर्भक्तिसमायुक्तैः प्रवदन्ति जिनोत्तमाः॥ ८
रत्नत्रयेषु बुद्धात्मा कृपावान् सर्वजन्तुषु।
रागादिसंयतो धीरः सर्वपुराप महोदयः॥ ९
बोधिचित्तसमुत्पन्नः प्रसन्नोंगरागवान् सुधीः॥
अक्रोधनो महोत्साही धर्मगंभीरनिश्चयः॥ १०
असक्तिकं धर्मदानं निरामासं सदामतम्॥
अल्पेच्छता सदातस्य सम्भारक्षयसम्भवः॥ ११
शरीरेष समाख्यातः सर्वबुद्धैः सवज्रिभिः॥
स एव सर्वसत्त्वानां शासको लोकनायकः॥ १२
अन्येच गरवः ख्याता मिथ्याज्ञानाभिमानिनः॥
लोभार्थं प्रकुर्वन्ति धर्मस्य देशनां पराम्॥ १३
पापमित्रास्त्वते बाला सत्त्वनाशे व्यवस्थिताः॥

मारपाक्षिक गोत्रालेऽपरात्मनो विनाशका
वर्जनीयाश्च ते सत्वा नतेषां पर्युपासनम्।
नतेषां प्रतिघं कुर्यात् नते पूज्या नरा भवेत्।
श्रावकैः सह संवासो य पाने वं नथागते।
नथै वैवंविधैः सार्द्धं नसंवासो विधिष्यते।
एवौ कुलधरो नस्मात् आचार्यो हि विधीयते
शिष्यस्य लक्षणं चैव कथ्यते स यथाभवेत्।
नानासिद्धौ गुरुलक्षणनिर्देशः
त्रयोदशः॥

चतुर्दशः परिच्छेदः—
नौकारूढो यथाकश्चित् करांधारः प्रशिक्षितः
पारं महोदधेर्याति नान्यथा पारगो भवेत्। १

ा दृढ़ गुरौ त्रिरत्ने च बोधिचित्ते च भक्तिमान्॥
कारुण्याच्च तथालोके नोरियं संघकीर्त्तिता:॥ २
रु: कर्णधरोविज्ञ नौका धर्मः प्रकाशितः
संसारपारगत्वृ णां वज्र सत्वेन देशितम्॥ ३
र्णधार विना नौका पार प्राप्तुं क्षमा नहिं॥
रुौ सर्वैः प्रपूर्णोपि नागुरुर्भवपारगः॥ ४
तस्मादेवास्य चैवेदं कार्यं सर्वं दृढ़व्रतैः॥
सदा पूजारतो योगी बाह्येराध्यात्मिकैस्तथा॥ ५
वन्दनादिक्रियाः सर्वाः प्रजप्यान् सर्वकालिकाः।
प्रज्ञाप्रज्ञा समायुक्तः कृपाढ्यः सर्वजन्तुषु॥ ६
अक्रोधनोऽविसंवादी त्यागादिगुणभूषितः॥
सवीर्य्यश्च महोत्साही गुरोराज्ञा सदा करः॥ ७॥

आज्ञप्तश्च स्वयंबुद्धा परिचर्या दिकं चरेत्।
यथाशक्ति यथालाभं भोज्य भक्ताक्षिकम्
तिरस्कारे क्रोडेऽप्येवं स्वयमेव नउर्मना।
शिष्य सर्वगुणोपेतो उक्त्यागम परीक्षक।
अपरीक्षकजातीय पक्षेत् परहितश्च या
शिष्या न भविउं शक्तो उद्देरवं जदर्शनो।
मत्पिराउे हि यथा वालैः क्षिप्यने यत्र तत्रो
न चन्न परवशः कश्चित् सशिष्यत्वस्य भा
ज्ञानं सिद्धौ शिष्यलक्षण परिच्छेद
चतुर्दशः—

पञ्चदशः परिच्छेदः—

तत्त्वमेकत्वं यथाभूतं पूर्वमुक्तं सयुक्तिकम्।
सर्वतन्त्रेस्थितं तत्त्वं नेभ्यःकिञ्चिन्निगद्यते॥ १
चोरशब्दो यथालोके भक्ष्यार्थं व्यतिपादयेत्।
केषाञ्चित् चोरमेवाज्ञतन्त्रेऽप्येवं पदास्मथा॥ २
तैरेवाक्षरनिर्देशै र्मृडमध्याधि मात्रकै॥
धर्मश्चोच्यते ज्ञैः सत्त्वानुग्रहकारकै॥ ३॥
केवलं तत्त्व मेवाहुःकश्चित् मध्येन्द्रिय स्मथा॥
कश्चित् सद्विन्द्रिय कर्म केवल वक्तिनान्यथा॥ ४॥
श्रीसमाजोत्तरे देशितम्—
अनादिनिधनं शान्तं भावाभावा क्षयंविभम्॥

शून्यताकरुणाभिन्नं बोधिचित्तमिति स्मृतं।
अनादिनिधनमिति उत्पादविनाशाभावतः।
अनेन व्यापित्वं अविकारित्वं सार्वकालिक
त्वं च कथितम्। देशस्थरूपि विकारिका
लान्तरिकानां विनाशित्वात्। अरूपिके
पि देशस्थो यदि स्यात् विनाशेपेव भवति।
यथा कस्तूरीकादीनां उग्रगन्धं अरूप्यपि दे
श्यत्वात् कस्तूरीकादीनां तद्वासित द्रव्यस्य
वाऽभावे विनाशि स्याद्विकारि च। शान्त
मिति सर्वक्लेशानामागलुकत्वात् प्रकृति
शान्तम्। पूर्वोक्त गुणा उक्तत्वान्न देव भावा
भावाश्रयम्। विभुं प्रभुं स्वामिनं सर्वेषां वो

विकलोकोत्तरार्थ सम्पादकत्वात्। शून्यता
करुणाभिन्न इति। सर्वधर्मनिःस्वभावतया
सर्वतथागतज्ञान परिज्ञान शून्यतातया क
रुणाया वा अभिन्नमेकीभूतं यत् चित्तम्।
करुणा नाम सर्वसत्वान् अस्मिन्नेव ज्ञान
राने नियोजयिष्यामि, सर्वसुखोपधानै
श्च परिवारयिष्यामीति सम्यगाशय॥ एत
दुक्तं भवति:—
सर्वधर्मस्वभावज्ञो योगी सर्वतथागतैः॥
सह अन्योन्यव्यापकभावेन सदा स्थितोऽद्व
यरूपकरः सर्वसत्वेषु महाकरुणा प्रमाणाज्जगत्
बोधिचित्तं वज्र इत्यर्थः॥

अनेन भावनापेवं कर्त्तव्येति निदर्शितम्।
बोधिचित्तमिति स्मृतमिति अशेष योगतन्त्रे
ष्वेवं अभिप्रायपयति। आदिकर्म्मिकादीना
तु बोधिचित्तं सर्वसत्वानुत्तरायांसम्यक्
बोधौ प्रतिष्ठापयामीति चित्तमात्रम्। पुन
स्तत्रैव देशितम्।—
समाजं मीलनं योक्तं सर्वत्राभिधानकम्।
अरूपिणाम् अनादिनिधनत्वासम्भवाच्च
कायास्त्रयः। तेषां मीलनं सर्वतथागत
ज्ञानवज्रधरत्वमेव निर्द्दिश्य मन्यथा रूपका
येन यदि मीलनं स्यात् परमाणु प्रमाणादि
सर्वतथागतानां मीलने आकाशमपि प्रपू

व्याधिकरा भवेयुः। सर्वशब्दस्य निरवशेषत्वात्
चित्तानामल्पानां मीलनं युज्यते। उनस्तत्रैव
तथा उत्पन्नक्रमाणां अक्षणं सम्यग्ज्ञानम्॥
एवं च तत्रैव प्रकाशितम्॥ —
ध्यायन्ति येऽमं सविशुद्धं मनादि भावमित्या
दि॥ प्रथमपटलेऽपि —
अथार्य सर्वाकाशधातुः सर्वतथागत वज्रमय
संस्थितोऽभूत्॥ उनः —
अनुत्पन्नेषु धर्मेषु न भावो न च भावना॥
आकाशवदयोगेन इति भावः प्रगीयते॥ ७॥
पुनः —
प्रकृतिप्रभास्वरा धर्मा आदिशुद्धा नभःसमा॥

बोधिनाऽभिसमयमिदं बोधिनयं दृष्ट्वा ८॥

नवमे पटले-

क्रमशोत्पत्तिकं चैव क्रमशोत्पन्नकल्पा॥

तद्यथा- अपि नाम कुलपुत्रा आकाशः सर्वत्रा
नुगतः॥ आकाशानुगतानि सर्वधर्माणि, नाति
नूकाशधातुस्थितानि नारूपधातुस्थितानि न
चधर्मधातुस्थितानि। एवमेव कुलपुत्राः
सर्वधर्मा अनुगन्तव्याः। इममर्थं च संवि
ज्ञाय तथागताः सर्वसत्वानां चाश्रयं किला
पयन्ता एवंधर्मं देशयन्ति। एवमेव कुलपुत्रा
आकाशवदनिरुक्तास्तेन तथागतसमया अनु
गन्तव्याः॥ तद्यथा- अपि नाम कुलपुत्रा कारुड

चमथनीयं च उरुबहुलव्यायामञ्च प्रतीत्य
पुनः प्रादुर्भवति अग्निमभिनिर्वर्त्तयति। स चा
ग्निर्न कारोडस्थितो नमथनीयास्थितो न उरु
बहुलव्यायामस्थितो। एवमेव कुलपुत्रो
सर्वतथागत वज्रसमयाऽनुगतव्या गमना
गमनाद्येरिति।

दशमे पटले -

कायवाकचित्त वज्राणां कायवाकचित्त भावनम्।
निर्विकल्पनिरालम्ब समता न क्वचिन्नास्थानम्।८

द्वादशे पटले -

स्वकल्प समयभूतेषु निर्विकल्प स्वभाविजा।
स्वभावशुद्धधर्म्मेषु नाटकोऽयं प्रभाव्यते।१०।

अनादिनिधना शान्ता सर्वधर्मेश्वरी च सा॥
विभ्रती सर्वरत्नाद्रि सन्य क्षय समाश्रिता॥ ५०
परमा परमार्थेन धर्म्मकायेति सा स्मृता॥
सर्वेन्द्रियं च विज्ञानं चित्तं सर्वत्र सर्वतः॥ ५१
मनोज्ञानमिति ख्याता प्रज्ञाऽद्वैर्मतिः स्मृतिः॥
विपश्यना च सर्वज्ञज्ञानस्य व्यवदानतः॥ ५२
शाश्वतोच्छेदनिर्मुक्ता अविल क्षय वर्जिता
संवृत्या परमार्थेन द्विधा तस्याः प्रकल्पना॥ ५३
यथेन्धनं समाश्रित्य तेजोवीजं तु संस्थितम्॥
तिलेषु वा यथा तैलं रस इक्षोः प्रकल्पितः॥ ५४
पुष्पेषु वा यथागन्धो दधि नवनीतं यथा॥
सर्वत्र सर्वसत्वेषु स्थावरेजंगमेषु च॥ ५५॥

रूपगनाम्नापि मरुमद्रा प्रतिष्ठिताः॥ ५५॥

—

मरणामलक्षराामघोषमनादिशुद्धं विमलं
ाक्षरं अनभिलाप्यमिति।
म्बरमेव निगदितम्
गः प्रतिविम्बेषु निषिक्तादिषु जायते॥
धिचित्त महायोगान् योगिनस्तेन देवताः॥ ५६
चित्तं इदं वज्रं सर्वबुद्धत्व मात्मनः॥
ान् सार्वात्मायोगेन सर्वबुद्धत्व माप्नुते॥ ५७
परपत्नि संयुक्तं सर्वथा पूजयन्ति ये॥
ास्तैः पूजिताश्चैव सर्वबुद्धा भवन्ति हि॥ ५८
न स्पर्शनाभ्यां च सर्वबुद्धस्य वाऽस्य हि॥

पुनश्चा।—

सुरतो भगवान्नित्यो वज्रसत्वो महाऽरवः।
अतः प्रसूर्निर्यस्मान्न स्मादिदं न चवाप्यते॥

पुनश्च—

महासत्वो महावज्रो वज्रसत्वस्तऽउच्यते॥

तस्य तत्वम्—

अनादिनिधनः सत्वो वज्रसत्वो महारतः।
समन्तभद्रः सर्वात्मा बोधिऽउच्चैत्रिधातुके॥४२

स्थावरः सर्वएवाग्रो महावज्रो महाबलः॥
जड़मचित्त संस्कारात् सर्वकृत् सर्व एव हि॥४३

उक्तंचमायाजालेऽपि—

अनेकचक्षुरमलोऽनन्तमूर्त्तिस्त्वथागतः॥

ष्ण[illegible]व्यापी सूक्ष्मबीज मनाश्रवः॥४५

धिचित्तोत्पादः सन्नमपल्लेः—

तुल्यलेषु धर्मेषु अनक्षर मनालयम्॥
लक्षणं यावर्ज्य उत्पादोऽयं त्रीयते॥४६

नसत्त्वैः—

क्त्या भास्वरा धर्म्मा आदिशुद्धाः स्वभावितः॥
विधिर्नापि वक्तव्यं सत्वो नापि जीवितः॥४७

ीवज्रमण्डलालङ्कारे निगदितम्—

र्वत्र सर्वधातौ च सर्वसत्वाश्च सर्वतः॥
र्वकाय मयं व्याप्य चित्त धारेव संस्थिताः॥४८
नाश्रवादि चिन्ताच निर्म्मला निर्ममा स्वयम्॥
त्या गगन समाश्चैव भावा भाव विवर्जिताः॥४९

चित्तरत्नमपि सर्वक्लेशमलकलङ्कापगम
क्रमात् परिपूर्णोद्भवगरां दृश्यते इति।
अद्वयसमता विजयेऽपि
ॐ सर्वतथागतज्ञानवज्रस्वभावात्मकोऽहम्।
पुनर्नवमपटले॥
स्वच्छं हि सर्वसत्वानां चित्तशालं प्रभास्वरम्।
अलिप्तं विविधैर्भावैश्चित्ताद्यत्तत्व भावना॥
उद्भवकायविधानरा उपभुंजीत तत्त्वतः॥
उत्पादनेचसिद्धानि सर्वमन्त्रोदयाः शुभा॥
पुनश्च त्रयोदशोपटले:—
मराऽलं सर्वबुद्धानां तत्त्वरानाञ्च मराऽलम्।
साधकानामिदं तत्त्वं विश्वामरिणिखाद्भुतम्।

होत्तुमणिोत्तिलकं तन्त्रराजेऽपि कथितम्॥
सिद्धं भावनाऽतीतं कल्पनाकल्पवर्जितम्॥ ३८
चाविद्युत्समानीतं भवत्मराऽतल सत्तमम्॥
नलक्षैव:—
चैव सर्वभावेन सर्वदा समवास्थितः॥
नादिनिधनः सत्त्वो वज्रसत्त्वः परंसुखम्॥ ३९
नः
धिचित्ता द्धते नान्यत् सौख्यमस्ति त्रिधातुके॥
धिचित्तमयं सौख्यं सर्वसौख्य प्रसर्पराम्॥ ४०
सुखमयत्वेऽपि निर्दिष्टम्॥—
हंचे कामरूपाश्च: सर्वेऽद्वै रधिष्ठितः॥
याऽपि धर्म्मकायाश्च: सर्वेऽद्वयाधिष्ठिताः॥ ४१

महाबोधि सत्त्व इत्यारभ्य अनादिनिधन
शान्तो भगवान् महाबोधिसत्त्ववज्र समन
भद्रो महाबोधिसत्त्वः सर्वतथागत इत्येष
विजहार॥

अथ सर्वतथागताः प्राहुः॥ कथं तं कुलपुत्रा
नुत्तरासम्यक्त्वबोधिमभिसंभोत्स्यते यस्त्वं
सर्वतथागतत्वान्यभिज्ञाय इष्टतरांश्च
उपरुत्सीति॥

सर्वार्थसिद्ध बोधिसत्त्व आह॥ भगवन्तः सर्व
तथागताः आज्ञापयथं। कथं प्रतिपद्यामी इ
त्वमिति।

तथागता आहुः - प्रतिपद्यस्व कुलपुत्र स्वीति

त्यवेक्षणा समाधानेन प्रकृतिसिद्धेन रूपेण
प्रेन भवतीति ॐ चित्त प्रतिवेधं करोमीति।
हावोधिसत्व आह:- आ ज्ञानो भगवन्
र्वतथागता: स्व हृदि चन्द्र मण्डलाकारं प
ष्पामि।
प्रकृति प्रभास्वरमिदं कलुषत्र चित्तं चन्द्र
मण्डल वत्। चन्द्रमण्डलं प्रकृति प्रभास्वरं
तद्वत् ज्ञानम्। यथाक्रमाच्चन्द्र मण्डलं सम्पू
र्णं भवति तद्वत् प्रकृति प्रभास्वरं चित्तरत्न
मपि परिपूर्णं भवति। यथा चन्द्रमण्डल
मगलु क कलाभि: सूर्य्य मण्डल रश्मि पगमात्
क्रमात् पूर्णं दृश्यते। तद्वत् प्रकृति परिशुद्धं

रूपाद्यायतनादीनि प्रभुज्यले स्वयंयतः॥
षड्वज्रं कथ्यते तेन ज्ञानं बौद्धतथागतैः॥२०
बोधिचित्तं भवेद्वज्रं प्रज्ञोपायेन विधीयते॥
चक्रं अज्ञानचेदाच्च रत्नंतदुर्ल्लभादपि॥२१
भवदोषैरनभ्रान्तज्ञानं तत्प्रभमुच्यते॥
खड्गं क्लेशारिसंछेदात्पद्मं ध्यानात्तथा॥२२
संसारजलनिमग्नैर्यस्मात्ज्ञानं नशायते॥
दुष्टसत्वगानां सत्वानां ताडनान्मुद्गरं स्मृतम्॥२३
दण्डेनशासनाद्दण्डं ज्ञानंतत्सत्त्वशासकम्॥
अन्योन्यव्यापकाभेदात्विश्वव्रमिति स्मृतम्॥२४
स्वंमयाश्रुतमेकस्मिन्समये भगवान्सर्वतथा
गतकायवाक्चित्तहृदयवज्रयोषिज्जगेषु किं

हार एकास्मिन्नेव काले। भगवानैश्वर्य्यादिगुरा
युक्तत्वात्। ऐश्वर्यं ज्ञानं तदेव वज्रयोषित्अभे
द्यज्ञानस्वभावत्वात्, तदेव भगं सर्वज्ञेय अ
ज्ञानात्, तेषु सर्वतथागतकायवाक्चित्तवज्र
वज्रयोषिद्भगेषु विजहार॥

एतउक्तं भवति-सर्वतथागतज्ञानेषु अन्यो
न्यव्याप्यव्यापकभूतेषु योगिनो ज्ञानं तदनुगत
मेव सर्वथैव स्थितमिति तत्त्वं सर्वज्ञानेषु अ
नुगतास्थितमित्यर्थः॥ अनभिलाप्यानभिलाप्य
इत्यादि अप्रमेयबोधिसत्व महासत्वैः सहेत्यर्थः॥
तेऽप्येनेनैव न्यायेन संस्थिता इत्यभिप्रायः॥

उक्तं च तत्त्वसंग्रहे तन्त्रराजे-सर्वतथागत

सर्वतथागतज्ञान मात्मीयं मामकं यत॥
अन्योन्यव्यापकादेव मामकीनेन तत् स्मृतम॥१८
सर्वदोष हरंज्ञानं सर्व त थागतं परम्।
मुण्डलवासिनी ख्याता सर्वसंशो धनीश्वरम॥१९
महाकरुणा यानित्यं जगदुद्धरणाशयम्।
सर्वोत्तारसा दसत्वात् तारज्ञान प्रकाशितम्॥२०
धातुज्ञान पृथिव्यादिरुद्धज्ञानोप भोगिनाम्।
लोचनाद्यैर्लोकीर्त्यैर्ने सर्वकामोप भोगिनाम्॥२१
मरणादिम यान्तुक्तं सर्व तथागतं परम्।
प्रवरं समनज्ञानं तेजोयमालक स्मृतम्॥२२
मिथ्याज्ञानं निवार्य्योग्र मूढसत्व प्रकाशितम्।
सम्यक्ज्ञान प्रतिष्ठात्मयोगात् प्रज्ञानक स्मृतम्॥२३

जगदाह्लादनं सर्वज्ञानिरूपान् विचारयन्।
विघ्नौघनाशनं सम्बोधिं तेन पद्मानकः स्मृतम्। २४
विघ्नाब्धिभिर्विमुक्तात्मा ज्ञानं सर्वार्थसाधकम्।
सर्वज्ञत्वमयं सिद्धं तेन विघ्नानकः स्मृतम्। २५
ज्ञानज्ञेयं विनान्यत्र समापत्तिरतः स्मृता।
त्रिभवाभिमुखं ज्ञानं रागादित्रयसाधनम्। २६
सर्वज्ञत्वमयं शुद्धं त्रिमुखं तत् प्रकीर्त्तितम्।
विशुद्धस्य सज्ञानात् शुक्लवर्णं प्रकाशितम्। २७
सर्वदानात पीतत्वं रक्तं करुणपवत् सदा।।
रत्नत्रयोपकारादि कर्त्तृ दमनमुच्यते। २८
ज्ञानं तत् कृष्णमित्याहुर्जगदर्थ करं परम्।
नानोपाय विचित्रत्वात् श्यामवर्णं प्रकाशितम्। २९

षोडश पटले -

पातनं वज्रसूत्रस्य रजसोऽपि निपातनम्।
नकार्यं मन्त्रतत्त्वेन कारयेन्नापि दुर्लभम्॥
मण्डलसूत्र स्वरज: पातनादिकं चनकार्यं।
मन्त्रतत्त्वेनेति मन: सर्वाणा मूलत्वात् मन्त्रज्ञान
सम्यग्ज्ञानं निर्दर्शितं इत्यर्थ:। यद्येवं मोहात्
कोऽपि चेन्न वोधिर्दुस्करो भवतीति। मण्डलेना
दि कर्मिकसत्त्वकृपाकरणा उद्धत्वं वज्रत्व
त्वं च दुर्लभं भवतीत्यर्थ:। तस्मात् सम्यग्ज्ञा
नाभिज्ञेन महायोगिना मण्डलादि खन
नेवशाभिषेकादिकं निषिद्धं इति।

लोचना वज्रसत्वानां दीप्यमाना स्वभावतः॥
ज्ञानं तथागतं शुद्धं तद्वैरोचन मुच्यते॥ १२॥
सर्वाशिरजैनैः ज्ञानं तिथागतैरपि।
अप्रकम्यस्वभावत्वात् अक्षोभ्योऽसौ प्रकथ्यते॥१३
रत्नानि प्रभवन्त्येव यद्यादिनियतोध्रुवम्।
ज्ञानसत्वार्थयुक्तं तद् रत्नसंभव मुच्यते॥१४
अप्रतिष्ठित निर्वाणा अलिप्त भवनिर्वृतौ॥
असंख्यक्लेशसंयोगाज् अमिताभः मुच्यते॥१५
सर्वसत्वार्थ कार्याणां प्रसाधक तमःक्षयम्।
अवन्ध्यंतत महाज्ञानं अमोघसिद्धि रुच्यते॥१६
सूक्ष्मौदारिकं रूपं त्रैकाल्यपरिभाविनम्।
दृश्यते सर्वक्षेत्रस्थं लोचना तेन कथ्यते॥१७॥

अमराउल प्रविशश्च दृश्यसन्ना भवन्तिहि॥५५॥
दर्शनस्पर्शनाभ्यां च श्रवणात्स्मरणो न च।
सर्वपापैर्विमुच्यन्ते पूज्यन्ते सर्वसिद्धिभिः॥५६॥
सर्वयोगसमायोगैः सर्वब्रह्मस्वरूपिणः।
नार्चोऽपि हि विमुच्यन्तेऽब्धेर्विस्मरणान्नराः॥५७॥
सर्वत्र सर्वतः सर्वं सर्वथा सर्वदा स्वयम्।
सर्वेन्द्रियैर्यजेत्सिद्धं स्वमात्मानं प्रपश्यति॥५८॥
सर्वात्मसंस्थिताश्चैव न पूजयन्ति ते पराः॥
सर्वपूजामहामेघव्यूहप्रसरसत्त्वयैः॥५९॥
सर्वभोगोपभोगैश्च सेव्यमानैर्यथासुखम्।
स्वाधिदैवतयोगेन स्वमात्मानं न पूजयेत्॥६०॥

ह्यः—

वित्रकर्मयोगेन विचित्र विनयात्मना ।
ाना नेनार्थाय नरूपेविधयः स्मृताः ॥५५

ः—

ादि वनःसत्वो वज्रसत्व परंयतः ।
गति च विख्यातो साधितो उच्चउच्चया

श्चे—

चित्रकर्मयोगेन विचित्रविधिकाङ्क्षिणाम् ।
वज्रधरा यासु कृतका विनयाः स्मृताः ॥ ६०
वाऽल्पभयान्परमाद्य ग्रहघनोच्च यादिन
खिलमिति

ज्ञानसिद्धौ तत्त्वोक्तत्वाक्षर परनिर्दर्शन

परिच्छेदः पंचदशः ॥

अथ पंचदशः परिच्छेदः—

एवं ज्ञानवरं सम्यगुपायेन समाश्रित्य।
भावयित्वा कृतीर्थात्मा जन्मन्यत्रैव सिध्यति॥१
करुणास्थलबोधिचित्तजसत्त्वम्॥
उपायसत्त्वेऽपि चिरं वरपूजयता॥ २॥
समता
आसाक्षात्करणं भूत्वं सर्वकामविरागिता।
परिभोगोऽपि पूजार्थं सर्वज्ञाप्यागतं वेदना। २
प्रज्ञाज्ञानमादित्य कृत्वा यावनी परिणामना।
उपाय एव सेवद्भैः करुणादिः प्रदेशिता। ४
एवं सोपायविद्योगी सर्वबुद्ध इवा परः॥

सोपद्रवं किञ्चित् सदा सर्वत्र विद्यते॥ ५
...दियोगेन परीक्षा परिकीर्त्तिता॥
...निर्वेषु सर्वदुःखस्य तत्क्षणैः॥ ६
...समैर्तुर्दैः कल्पकोटिशतान्तरम्॥
...ता यथानैव यथैव ज्ञानभाविनः॥ ७
...र्य्यापथैर्युक्ता भावना समुदाहृता॥
...च योगिना रोचं सर्वसौख्य प्रदायकम्॥ ८
...वास रतो योगी तत्क्षणं शुद्धिकल्पनैः॥
...नाकल्प विविक्तात्मा भवेद्योगी वरात्मकः॥ ९
...यिके मानसं दुःखं नावकाशं प्रदापयेत्॥
...सौख्य समायुक्तं सिद्धयते नात्र संशयः॥ १०
...नयः सर्वसत्वेषु न परोऽस्त्यत्र घटनौ॥

तस्मान्न ऊत्रचित् याह्य विशेषो ह्युपलभ्यते॥१॥
स्थाने देशे गृहे वाऽथ पुलके प्रतिमासु च।
सर्वयाह्यविनिर्मुक्तो योगीऽयंल्ल वर्णितः॥१०॥
ज्ञानसिद्धौ उपायनिर्देशन परिच्छेदः

षोडशः-

सप्तदशः परिच्छेदः-

सम्यग्ज्ञान समुत्पन्नो योगी प्रार्थयते यदा॥
अभिषेकः प्रदातव्य स्तो धातु कनमस्कृतः॥१
सर्वोपकरणोपेक्तः सर्वपूजा समंवृतः॥
आरभेयेद्वरं वज्रग्रं सर्वज्ञणा गौरवम्॥२॥
भक्ष्य भोज्यादिसंयुक्तेन उपगन्धादिकेन च॥
सम्पूज्य मण्डलं कृत्वा कनाञ्जलिपुटो गुरु

ज्ञान वरं प्राप्तं प्रसादात् करुणात्मकः॥
स्वभावं च आदत्तमपि निश्चयम्॥ ४
द्वयं ज्ञानं नान्यज्जगति विद्यते॥
धर्मामृतं प्राप्य प्रार्थयेत महाद्भुतम्॥ ५॥
वार्थ कार्याणि यथाशक्त्या करोम्यहम्॥
न नेयत् कोऽपि हितं दास्याम्यहं यथा॥ ६
क वरं रत्नं प्रसादात् प्राप्येतयदि॥
मरुमिच्छामि प्रसादं कुरुताभयम्॥ ७
णापि हि द्वेषेन उरा पूर्णा जनायदि॥
देयं प्रसादादि सर्वज्ञात वर्णितम्॥ ८
यं कृपया युक्तं वचः सर्वार्थ सम्भवम्॥
राज्याभिषेकाय मभिषेकं निरुत्तरम्॥ ९॥

ततो दिनावधिं कृत्वा शिष्याय वचनं वदेत्।
अनुकस्मिन् दिने वत्स करिष्यामि त्रपूरणम्॥
मनसा भवतोवश्यंजरचित्तमतो ऽन्यथा॥
दुष्पूरणं यतो नस्यात्तथा कार्यं महामते॥ १॥
ततो दिनावधिं प्राप्ते सर्वज्ञान् त्रपूजयेत्।
आर्य्यसङ्घाय भोज्यं च दद्याचैव सदक्षिणाम्॥ २
गणाभोज्यप्रकारं च गुरुणां च विशेषतः॥
यथाशक्त्या त्वनाथानां विधिसर्वं समाचरेत्॥ ३
ततोगुरो दक्षिणां च सर्वज्ञानवारिणा।
सर्वतो विश्वगुरवे सिद्धसत्तर दक्षिणाम्॥ ४
यस्य यदुष्परित्याज्यं तदुत्तममिति स्मृतम्।
यद्यदिष्टतरं किञ्चित् तद्विशिष्टतरमेव वा॥ ५॥

तत्तद्धि गुरवे देयं नदेवाक्षयमिच्छता॥ १५
अथास्याभिमतं स्याद्वै चित्रंकार्य्यं मथापिवा॥
तद्देयमथवा कार्य्यं स्वल्पमप्युत्तमं हितम्॥१६
अथोत्तमं भवेद्यस्य (दद्याच्चेत्तंन दक्षिणाम्)
सर्वाचार्य्यापमानेन सनित्यंदुःखमाप्नुते॥ १७॥
सम्वरतन्त्रोक्तादक्षिरोयम्॥
आत्मानमपिनिर्य्यात्य पुनर्मूल्येलु मोक्षयेत्॥
नानातन्त्रेषुनिर्दिष्टदक्षिरोय निरूत्तरा॥१८
तत्-
सर्वदुःखमयं योगं सर्वसेपत्सुखोदयम्॥
अगम्यं सर्वसत्वानां लोकनाथेन भाषितम्॥ १९
सर्वतथागतंचित्तं सर्व वाक्कायसम्भवम्॥

द्वयोरप्येव माज्ञा यऽधिष्ठानं प्रयोजयेत्।। २०
मानसं सर्वमेवेदं कायिकं वाक्समुद्भवम्।।
सर्ववुद्धमधिष्ठाय तु ज्ञांतस्य प्रदापयेत्।। २१
अभिषिक्तामिमं बुद्धै रतीतानागतैरपि।।
सर्ववज्रधरैश्चापि सर्ववज्रधरायच।। २२।।
एककायोऽसिवुद्धानां त्वमिदानीमतारुमः।।
धर्म्माभिषेकदानेन कारुसत्त्वेषुतुष्यरुमः।। २३।।
रत्नत्रये यथाशक्त्या रक्षा कार्य्या शुभोदया।।
वज्रसत्त्वादिकं कार्य्यं सर्ववुद्धैर्निदर्शितम्।। २४
मद्यवमन्यना कार्य्या नत्वया वरवज्रिणा।।
विषमा परिहरिणा कालेकृत्वा सुदारुणाम्।। २५
घोरं नरकमुत्खेचं मा भून् कल्पशतान्तरम्।।

मिथ्या धर्मसमाचारा येऽत्र लोके विडम्बकाः॥ २६
न तेषु सम्भवं कुर्यात् सद्धर्म प्रतिपक्षकाः।
मूढा धर्मविहीनास्ते स्वसुखोदयमानसाः॥ २७
परापहीनाः परां विधिं नैव प्राप्स्यन्ति दुर्नयाः।
इतस्ततश्च संसारे ते भ्रमन्ति हि षड्गतौ॥ २८
लोकमोहनशीलाश्च सद्धर्म प्रतिपक्षकाः।
एवंविधा अनेके च धर्मभ्रम समाश्रयाः॥ २९
न तेषां सुगतौ जन्म कुत्रत्वं अपि उल्लेभम्।
स्तेभ्यस्तु सदा रक्षा भवितव्या महामते॥ ३०
पारपाशनिबद्धास्ते परात्मविधिनायकाः॥
कुरु सत्त्वार्थमधुना सर्वज्ञाधिप स्वयम्॥ ३१॥
यथाविनयतो धर्मं प्रकाशय जने शरिवेले॥

संशयं नहि धर्मेऽत्र कर्त्तव्य मधुना त्वया॥ ३२
नाभिषेकं ततो गृह्य त्वयेदानीं महामते।
सम्यक् धर्मपरो विद्वान् त्रैधातुक नमस्कृतः॥
अभिषेकं त्वया प्राप्तं वियते न ह्यतः परम्॥ ३३॥
सर्वतथागत ज्ञान वराभिषिक्तस्य योगिनः
माहात्म्यं श्रीसमाजे निर्दिष्टम्॥—तद्यथा सर्व
तथागत कायवाक्चित्त वज्रगुह्य समभिषि
क्तो भगवतः आचार्यो सर्वतथागतैः सर्व बोधि
सत्त्वैश्च कथं द्रष्टव्यः?
सर्वतथागता ऊचुः—बोधिचित्तं वज्रं खल्वि
त्याः सर्वतथागतैः सर्वबोधिसत्त्वैश्च द्रष्टव्य
तत् कस्माद्धेतोः? बोधिचित्त वज्रश्चाचार्यो

इयमेव नदधिकारं यावत् कलपत्राः संक्षेपतः
कथयामि। यावन्तो दशदिग्लोकधातुषूद्भावो
धिसत्त्वाश्च तिष्ठन्ति प्रयन्ति च सर्वे ते त्रिकाल स
मयमागत्य तमाचार्यं सर्वतथागतपूजाभिः संपू
ज्य सर्वबुद्धक्षेत्रे ऽनरपि प्रकाशयन्ति। एवं च
वाग्वज्राक्षरं निश्चारयन्तोऽपि नास्माकं सर्वतथा
गतानां मान्नास्माकं सर्वतथागतानामिति। तद्य
था।- अपि नाम कलपत्रा यावन्तो बुद्धा भगवन्तो
दशसुदिक्षु प्रचरन्ति तेषां च बुद्धानां भगवतां
यावन्तः कायवाक्चित्तपरापस्कन्धा आचार्यस्य
रोमकूपायविवरेविशिष्यन्ते। तत्कस्मात् हेतोः-
बोधिचित्तं कलपत्राः सर्वबुद्धज्ञानानां सारभूत-

उत्पत्तिश्रुतं यावत् सर्वज्ञज्ञानाकरमिति।
ज्ञानसिद्धौ वज्रज्ञानाभिषेकविधिः सम्प्रदश

अष्टादशः परिच्छेदः—

महाज्ञानप्रभवितमहायोगीश्वरस्य प्रभावं कल्प
कोटिशतेनापि सर्वतथागतैरपि न शक्यं वर्णयितुम्। श्रीसम्वरोक्तं किञ्चिन्मात्रं कथ्यते।—
सर्वत्र सर्वतः सर्वे सर्वथा सर्वदा स्वयम्।
सर्वज्ञादिभिर्लोके सर्वभावान् भवत्यसौ॥ १
वज्रक्षेत्रेषु सर्वेषु वज्रनिर्वाणभावरुत्।
दर्शयन् वज्रकार्याणि वज्रनिर्माणमायया॥ २
वज्रवज्रधरादीनां विश्वरूपत्रिधात्मके॥

त्रैधातुक महाराज सर्वकार्याणि दर्शयः॥ ३
सन्धिविग्रहपूर्वाणि राज्यमाया विकुर्वितम्॥
त्रैधातुक महाराज अवस्थभ्य च बाहसैः॥ ४
प्रमादोऽयं जगत् सर्वं विश्वनर्तित दर्शयः॥
स्वमायारत्ननाम्नाः धर्मधातु समागमैः॥ ५
आकाशधातु पर्यन्ताः सर्वसत्त्वा दयो वराः॥
समाविशन्ति सर्वात्मा सिद्धैश्वर्य प्रसिद्धिभिः॥ ६
सर्वतो विश्वविनयं सत्त्वधातु प्रसाधयेत्॥
विक्रीडति विचित्रः श्रीवज्रसत्त्वस्थागतः॥ ७
रतिक्रीडाविकुर्वितः सर्वतो विश्वसम्भवैः॥
सर्वाकाशावकाश श्रीवज्रसत्त्वः प्रतिष्ठितः॥ ८
इत्याह भगवान् श्रीवज्रसत्त्व

सर्वशुद्धिमोक्षेण प्रसह्य बलवान् धः।
पराक्रमक्रमणात्तु सर्वलोकान् भ्रमस्थित॥८
अन्यलङ्घरौद्राय सत्त्वधातु मलोकधा।
पापैश्चौरैः स्वस्कन्धैः सर्वमेव विशोधयेत्॥९०
छलेन मायया चैव प्रसह्य बलवान् धः॥
पञ्चाशद्धनिवन्धैश्च सर्वलोकान् जयेत्तदा॥११
विजित्य सकलां सिद्धिं जगत्स्थावरजङ्गमा।
विचित्रविनयोपायैः स्वपरानवपालयेत्॥१२
कामिनीनां भवेत्कामो रौद्राणारौद्रमुत्तमम्।
सौम्यानां परमं सौम्यं रुद्राणां रुद्रविक्रम॥१३
परमेशः समाक्रम्य प्रसह्य बलवान् धः।
उमादेवीं समालभ्य चोपभोगैर्नवैर्नवैः॥१४

नारायणं समाक्रम्य प्रसह्य बलवान धः।
रूपिणीं तु समाक्रम्य उपभोगे भुनक्त्यसौ ॥१५
प्रजापतिं समाक्रम्य प्रसह्य बलवान धः।
प्रशालदेवीमासाद्य उपभोगे भुनक्त्यसौ ॥ १६
कामदेवं समाक्रम्य प्रसह्य बलवान धः।
रतिप्रीतिधृतैश्वर्यं समाक्रम्य भुनक्त्यसौ ॥१७
एवमाद्यान्बलान्मायावज्रकर्मायविक्रमाः॥
स्वमायाविकुर्वन्ति नानात्वं निदर्शनात् ॥१८
ज्ञानसिद्धौ प्रभावनिर्देशो नाम अधिमात्रेन्द्रिय
विधानमष्टादशः॥

उनविंशः परिच्छेदः -

यस्तु सम्यक् न वेत्त्येव मिथ्यात्वसुयोगवान्।
मध्येन्द्रियो हि विख्यात स्तस्यान्यमनो वचेत॥१
नमस्कारादिकं सर्वं यत्पूर्वं मार्गउक्तवान्।
तत्सर्वमपि कर्त्तव्यं गाथा सामाजिका स्तथा॥२
सवीकार वरोपेनां ज्ञात्वेवं स्वदेवताम्॥
निष्पाद्य पूर्ववद् योगी मार्गस्थो जपमारभेत्॥३
अवसानेउ कर्त्तव्यं सर्वउशः सऔरसाः॥
प्रसादं मम कर्त्तव्यं शरीरोपेऽस्य रूपात्मकाः॥४
अनादिकालमद्यापि संसारे संसरन्नहम्।
रिक्तोऽस्मिसर्वदाऽतरेव सम्यग्ज्ञानमपश्यक॥५
यथाशीघ्रोदयो भूयात्तथाहं कर्त्तुमुद्यतः।

क्रमेणानेन संयुक्तो यदि सम्यक् प्रवर्त्तते।।
भवेत् ज्ञानोदयं तस्य दमिष्यामार्गयायिनः।। ६ ।।
ज्ञानसिद्धेर्मध्येन्द्रियविधिनिर्देशस्कोनविंशति
तमः।—

विंशतितमः परिच्छेदः—

ब्रह्मरन्ध्रलक्षणादिब्रह्मस्थानविभावितात्।। १
समाधित्रयसञ्जादिद्वारास्त्रेव महत्तमा।। १
नानाप्रपञ्चनाम्नायात् सर्वे ते मदवःस्मृताः।
तेषामपि यथान्यायं ववीमि तत्त्वसम्भवम्।। २
मध्यादिमात्रमार्गेण प्रतिष्ठाय यथानयम्।।
तन्त्रोक्तं सर्वदा कार्य्यं देवता मन्त्रजापिना।। ३
यदिचित्तं समंयस्यस्तानं तस्योदयं भवेत्।।

अन्यथा नहि तत्राप्तिः कल्पकोटि शतैरपि ॥ ४
सर्वदा चिन्तयाशक्तो महाकारुण्यवान्सुधीः ॥
पूर्वोक्तलक्षणोपेतो योगी ज्ञानवरल्लभः ॥ ५
मध्यान्तयोर्द्वयोश्चैव भावनामात्रसंख्यया ॥
सम्यक्ज्ञानोदयार्थाय उक्तोक्तत्वमपश्यका ॥ ६
तत्त्वं विना न बुद्धत्वं नत्वं मार्गं विना नच ॥
तन्मार्गोस्थितयोरेव प्रतिपद्ज्ञानमावहेत् ॥ ७
मार्गभ्रष्टो भवेद्यस्तु करुणाहीन चेतसाम् ॥
लाभार्थंप्रपञ्चात्मानतेषामुदयो भवेत् ॥ ८

ज्ञानसिद्धौ सप्तविंशतिनामा
परिच्छेदः विंशतितमः ॥

अमुकस्य इदमुक्तं सर्वतन्त्रेषु गोपितम्॥
तन्निर्दिष्टं मया सम्यक् योगिनां ज्ञानसिद्धये॥१
वज्रज्ञानवरो योगो येषामेव हि विद्यते॥
भावनां देवतारूपैः कर्तुं सद्युक्तचेतसाम्॥२
दर्शनं प्रलयस्यापि न दातव्यं प्रजानता॥
वज्रज्ञानप्रतिक्षेपात् नरकं याति मोहितः॥३
तेषां नरकदोषात् सोऽप्यवीचिं व्रजेन्नरः॥
तत्परानर्थसञ्जातः क्षरणो यमिति ध्रुवम्॥४
अन्यथा समयभ्रंशो भवेदिति प्रकाशितम्॥
योगतन्त्रेषु नैकेषु सर्वतन्त्रैः कृपात्मकैः॥५
विधूतकल्पनाजालं वज्रज्ञानमिदं परम्॥
साधनं वज्रसत्त्वस्य ऋजुमार्गं सयुक्तिकम्॥६

साधनोपायिकां कृत्वा यन्मयोपचितं शुभम्।
तेनास्तु सर्वसत्त्वानां वज्रसत्त्वसमानम्॥ ७॥

श्रीमदोड्डियानविनिर्गता ज्ञान
सिद्धिनाम साधनोपायिका
समाप्ता॥

कृतिरियं श्रीइन्द्रभूतिपादानाम्॥